

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ

Βρυξέλλες, 12.03.2002
COM(2002) 132 τελικό

**ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΣΤΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΚΑΙ ΣΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ
ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟ**

**ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΩΝ ΥΔΑΤΩΝ ΣΤΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΤΩΝ ΑΝΑΠΤΥΣΣΟΜΕΝΩΝ
ΧΩΡΩΝ ΚΑΙ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΕΣ ΤΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ
ΤΗΣ ΕΕ**

{SEC(2002)288}

**ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΣΤΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΚΑΙ ΣΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ
ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟ**

**ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΩΝ ΥΔΑΤΩΝ ΣΤΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΤΩΝ ΑΝΑΠΤΥΣΣΟΜΕΝΩΝ
ΧΩΡΩΝ ΚΑΙ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΕΣ ΤΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ
ΤΗΣ ΕΕ**

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

1.	Προκλήσεις για τα υδατα και την αναπτυξη	4
1.1.	Η κατάσταση των γλυκών υδάτων στις αναπτυσσόμενες χώρες.....	4
1.2.	Συζήτηση του θέματος σε διεθνές επίπεδο	5
1.3.	Διεθνείς στόχοι.....	7
2.	Αναπτυξιακή συνεργασία της ευρωπαϊκής κοινότητας στη διαχείριση των υδάτων..	7
2.1.	Τρέχουσες στρατηγικές και δραστηριότητες στον τομέα των υδάτων	8
2.2.	Τα υδατα στο πλαίσιο των αναπτυξιακών προτεραιοτήτων της ΕΚ.....	10
3.	Τα υδατα στις αναπτυξιακές πολιτικές των κρατών μελών της ΕΕ και άλλοι συμμετεχόντες.....	14
3.1.	Κράτη μέλη της ΕΕ	14
3.2.	Συντονισμός και συμπληρωματικότητα	15
3.3.	Διεθνείς οργανισμοί και εταιρικές σχέσεις.....	15
3.4.	Ρόλος της ΕΚ: πολιτικός διάλογος, αναπτυξιακή συνεργασία και εμπόριο.....	16
4.	Προοπτικές αναπτυξης	17
4.1.	Πρόωθηση της σημασίας της πολιτικής του τομέα.....	17
4.2.	Πρακτική εφαρμογή των αρχών της ολοκληρωμένης διαχείρισης των υδάτων	18
4.3.	Δράσεις στον τομέα των υδάτων στο πλαίσιο διαφόρων χρήσεων	21
4.4.	Κύριες προκλήσεις σε παγκόσμιο επίπεδο	25
4.5.	Στρατηγικές εταιρικές σχέσεις για τα υδατα	27
5.	Συμπεράσματα	27

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ: SEC(2002)288

Εκτενής περίληψη:

Με την παρούσα ανακοίνωση παρέχονται οι κατευθυντήριες γραμμές της κοινοτικής στήριξης στη διαχείριση των υδάτινων πόρων στις αναπτυσσόμενες χώρες για την επίτευξη των κύριων αναπτυξιακών στόχων που εκτίθενται στη συνθήκη ίδρυσης της Ευρωπαϊκής Κοινότητας δηλαδή, μείωση της φτώχειας, αειφόρο οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη, ενσωμάτωση των αναπτυσσόμενων χωρών στην παγκόσμια αγορά.

Η παροχή ύδατος και η εξυγίανση αποτελούν πρόκληση για όλες τις αναπτυσσόμενες χώρες, τόσο σήμερα, όσο και μακροπρόθεσμα. Η πρόκληση πρέπει να αντιμετωπιστεί στο ευρύτερο πλαίσιο της αειφόρου και ολοκληρωμένης διαχείρισης των υδάτινων πόρων (περιλαμβανομένων π.χ. των περιβαλλοντικών πτυχών των συστημάτων υδάτινων πόρων, της χρήσης των υδάτων σε όλους τους τομείς της οικονομίας και για κάθε σκοπό, των θεσμικών οργάνων για τη διαχείριση πεπερασμένων πόρων, της μεταβαλλόμενης κατάστασης όσον αφορά τη γεωγραφική ύπαρξη των πόρων και της ζήτησης, τη ρύπανση των υδάτων). Ένας από τους στόχους της παρούσας ανακοίνωσης είναι να έρθει στο φως ο τρόπος με τον οποίο οι πολιτικές σχετικά με τα ύδατα και την ανάπτυξη ενσωματώνονται στις αναπτυξιακές προτεραιότητες της ΕΚ. Υπογραμμίζεται η ανάγκη να εξεταστεί η διαχείριση των υδάτινων πόρων στο πλαίσιο διατομεακής προσέγγισης και να περιληφθεί το θέμα αυτό στις περισσότερες αναπτυξιακές πολιτικές της Κοινότητας, για την καταπολέμηση της φτώχειας.

Στο παρόν έγγραφο λαμβάνεται υπόψη η τάση να θεωρείται ολοένα σημαντικότερο το ζήτημα των υδάτων στο διεθνές προσκήνιο, με αποτέλεσμα να αναγνωρίζεται ολοένα και περισσότερο διεθνώς η πιεστική ανάγκη επίτευξης παγκόσμιας ασφάλειας στα ύδατα και αντιμετώπισης του θέματος των υδάτων σφαιρικά, ως βασικό στοιχείο για αειφόρο ανάπτυξη. Η παρούσα ανακοίνωση βασίζεται συνεπώς στις πρόσφατες συστάσεις για ανάληψη δράσεων της Διεθνούς Διάσκεψης Γλυκών Υδάτων της Βόννης και προωθεί την ανάληψη πρωτοβουλίας από την ΕΕ ως βασικό θέμα του προγράμματος της Διεθνούς Συνάντησης Κορυφής για την Αειφόρο Ανάπτυξη.

Η ανακοίνωση εκθέτει συνεκτική και ολοκληρωμένη προσέγγιση που ισχύει για όλες τις πτυχές της διαχείρισης υδάτινων πόρων και για όλους τους χρήστες των υδάτων. Βασικό μήνυμα όσον αφορά τον προσανατολισμό της πολιτικής είναι η κατάστρωση στρατηγικών που να εμπνέονται από τις βασικές αρχές της Ολοκληρωμένης Διαχείρισης Υδάτινων Πόρων. Επιπλέον, οι δράσεις κλειδί που επισημαίνονται στην πορεία εστιάζονται στην παροχή ύδατος, την εξυγίανση, τη διασυννοριακή διαχείριση των υδάτων και το διατομεακό συντονισμό και ολοκλήρωση.

Η στρατηγική προσέγγιση για βιώσιμη πρόσβαση στους υδάτινους όρους και τη διαχείρισή τους ενσωματώνει τομεακά και διατομεακά ζητήματα και περιλαμβάνει όλες τις πτυχές της βιωσιμότητας. Η οικονομική, κοινωνική και περιβαλλοντική βιωσιμότητα απαιτούν τη χρήση μεθόδου διαχείρισης βασισμένης στη ζήτηση, έτσι ώστε να απαιτείται με τη σειρά της η αξιολόγηση των υδάτων για όλες τις χρήσεις τους. Η διαχείριση σε επίπεδο λεκάνης ποταμών, η συμμετοχή όλων των ενδιαφερομένων (και ειδικά των γυναικών) σε κάθε φάση της λήψης αποφάσεων, η γνώση και η ανταλλαγή πληροφοριών θα στηρίξουν τη θεσμική βιωσιμότητα και θα αποτρέψουν τις συγκρούσεις.

Η πορεία προς την επίτευξη βιώσιμης πρόσβασης στους υδάτινους πόρους και η διαχείρισή τους στις αναπτυσσόμενες χώρες βασίζονται σε δέσμευση σε πολιτικό επίπεδο και στην οικειοποίηση του θέματος από τους ενδιαφερομένους στις χώρες αυτές. Πρόκειται για κάτι που επηρεάζει καθοριστικά την από κοινού διαχείριση της αναπτυξιακής συνεργασίας της

Κοινότητας. Επιπλέον, η παρούσα ανακοίνωση παρέχει συστάσεις για σειρά δράσεων σχετικά με παγκόσμιες προκλήσεις γύρω από τα ύδατα (μετριασμός των επιπτώσεων της αλλαγής στο κλίμα, αντίκτυπος της παγκοσμιοποίησης του εμπορίου, περιφερειακή συνεργασία). Η μακροπρόθεσμη συνεργασία με τις αναπτυσσόμενες χώρες όσον αφορά αυτές τις υδάτινες πτυχές θα έχει πολύ θετικό αντίκτυπο στην αειφόρο ανάπτυξη και τη μείωση της φτώχειας, παγκοσμίως.

1. ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΑ ΥΔΑΤΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

1.1. Η κατάσταση των γλυκών υδάτων στις αναπτυσσόμενες χώρες

Τα γλυκά ύδατα αποτελούν πεπερασμένο και πολύτιμο πόρο, βασικό για την επιβίωση, την ανάληψη οικονομικά παραγωγικών δραστηριοτήτων και για το ίδιο το περιβάλλον. Κάθε ανάλυση των σημερινών προκλήσεων γύρω από τα ύδατα στις αναπτυσσόμενες χώρες πρέπει να εστιάζει την προσοχή της στο γεγονός ότι δεν νοείται στρατηγική για τη μείωση της φτώχειας που να μη λαμβάνει υπόψη της τις ζωτικές ανάγκες του πληθυσμού σε νερό και την ανάγκη δίκαιης και βιώσιμης διαχείρισης του κρίσιμου αυτού πόρου προς το συμφέρον της κοινωνίας στο σύνολό της. Μία καλή εξυγίανση, προσαρμοσμένη στο περιβάλλον, θέμα παρεμφερές με την παροχή ύδατος, είναι επίσης βασική για την ανθρώπινη υγεία, αξιοπρέπεια και δυνατότητα απόδοσης παραγωγικού έργου.

Στις αρχές της νέας χιλιετίας σημειώνονται μεγάλες καθυστερήσεις όσον αφορά τις ανάγκες που δεν ικανοποιούνται. Το 2000, 1,1 δισεκατ. ανθρώπων (17% του παγκόσμιου πληθυσμού) δεν είχαν πρόσβαση σε ασφαλείς πηγές παροχής ύδατος και 2,4 δισεκατ. πληθυσμού (40%) δεν διέθεταν κατάλληλη εξυγίανση. Η πλειονότητα του εν λόγω πληθυσμού ζει στην Αφρική και την Ασία. Η ταχεία αστικοποίηση οδηγεί σε αυξανόμενη ζήτηση. Στους οικισμούς των προαστίων, τα σπίτια διαθέτουν σύνδεση με συστήματα παροχής ύδατος και αποχέτευσης μόνο σε ποσοστό 18% και 8% αντιστοίχως¹. Δυστυχώς, οι φτωχότεροι κάτοικοι πρέπει να πληρώσουν ακριβότερα για το νερό τους σε σχέση με τους πλέον ευημερούντες οι οποίοι χαίρουν συχνά σύνδεσης με αγωγούς παροχής νερού σε επιδοτούμενες τιμές. Τα φτωχά αστικά στρώματα διατρέχουν επίσης το μεγαλύτερο κίνδυνο από ασθένειες λόγω της περιβαλλοντικά ακατάλληλης εξυγίανσης των υδάτων τους.

Χρειάζεται συνεπώς περισσότερη έμφαση στη διαχείριση των υδάτων στο πλαίσιο κάθε αναπτυξιακού σχεδιασμού και προγραμματισμού που έχει στόχο τη μείωση της φτώχειας, στόχος ο οποίος αποτελεί κεντρική μέριμνα της αναπτυξιακής πολιτικής της ΕΚ καθώς και των αναπτυξιακών συμφωνιών με τις αναπτυσσόμενες χώρες.

Η αύξηση του πληθυσμού, η αλλαγή του τρόπου ζωής και η οικονομική ανάπτυξη αποτελούν παράγοντες που δημιουργούν παντού τάσεις στους υδάτινους πόρους, αλλά ιδίως στις αναπτυσσόμενες χώρες όπου η χρήση των υδάτων τείνει να αυξηθεί ταχύτερα από την αύξηση του πληθυσμού. Η κατάσταση σε πολλές χώρες της Αφρικής και της Ασίας περιπλέκεται από το γεγονός ότι τα διαθέσιμα ύδατα εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από σημαντικές εποχιακές διακυμάνσεις καθώς και από περιοδικές φάσεις ξηρασίας και πλημμύρων². Το 2025, δύο τρίτα του παγκόσμιου πληθυσμού θα ζει σε χώρες που θα γνωρίζουν προβλήματα υδάτων.

¹ Παγκόσμια αξιολόγηση παροχής ύδατος και εξυγίανσης - Έκθεση 2000 - Συμβούλιο συνεργασίας ΠΟΥ/UNICEF-WSS.

² HE/SEI: Εκτίμηση του συνόλου των διαθέσιμων πόρων γλυκού ύδατος παγκοσμίως.

Η αλλαγή του κλίματος αποτελεί και θα συνεχίσει να αποτελεί παράγοντα επιπρόσθετης πίεσης, ακόμα περισσότερο στις αναπτυσσόμενες χώρες, πλήττοντας τα φτωχά στρώματα των περιοχών αυτών. Σε πολλές αναπτυσσόμενες χώρες και κοινότητες, η ικανότητα αντιμετώπισης και προσαρμογής στην αλλαγή και τις διακυμάνσεις του κλίματος θα αποδειχθεί κρίσιμο στοιχείο όσον αφορά τις στρατηγικές μείωσης της φτώχειας και τις ευρύτερες αναπτυξιακές προοπτικές.

Η ασφάλεια όσον αφορά τους υδάτινους πόρους προσλαμβάνει ιδιαίτερη σημασία στο επίπεδο των νοικοκυριών αλλά χρειάζεται επίσης αξιόπιστη παροχή ύδατος για τη γεωργία, τη βιομηχανία και την παραγωγή ενέργειας, κλπ. Η γεωργία είναι ο μεγαλύτερος καταναλωτής ύδατος· σε ορισμένες αναπτυσσόμενες χώρες η άρδευση αντιπροσωπεύει 80% της κατανάλωσης ύδατος. Έστω και εάν το μερίδιό της μειωθεί χάρη στην αύξηση της διαθέσιμης ποσότητας υδάτων, η χρήση σημαντικών ποσοτήτων για την παραγωγή ειδών διατροφής είναι θέμα ζωτικής σημασίας, λαμβανομένης υπόψη της ταχείας αύξησης του πληθυσμού.

Η κατανομή των υδάτων ανάμεσα στους διάφορους χρήστες θα αμφισβητείται συνεπώς ολοένα και περισσότερο. Η κακή διαχείριση των υδάτων (π.χ. λόγω μη βιώσιμων πρακτικών άρδευσης) θα οδηγήσει ενδεχομένως σε ξηρασία και απερήμωση. Με τα δεδομένα αυτά, το γεγονός ότι πολλοί μεγάλοι ποταμοί, λίμνες και υπόγεια υδάτινα στρώματα διασχίζουν τα εθνικά σύνορα δημιουργεί ολοένα μεγαλύτερη πηγή πιθανών συγκρούσεων.³ Η κατανομή των υδάτινων πόρων, κοντά στις πηγές ή κοντά στις εκβολές, μεταξύ των κρατών με διαφορετικούς αναπτυξιακούς στόχους και θεσμικές ικανότητες καθίσταται θέμα πρόληψης συγκρούσεων το οποίο απαιτεί ολοένα μεγαλύτερη προσοχή σε πολιτικό επίπεδο.

Τα ύδατα κινδυνεύουν επίσης ενδεχομένως σοβαρά από τις ανθρώπινες δραστηριότητες. Οι βιομηχανικές και αγροτικές δραστηριότητες συνεπάγονται τη χρήση χημικών ουσιών οι οποίες καταλήγουν συχνά στα υπόγεια ύδατα και τα ύδατα επιφάνειας, αμέσως μετά τη ρίψη τους ή μετά από μακρόχρονη αποθήκευση σε ακατάλληλες συνθήκες. Στις αναπτυσσόμενες χώρες τα περισσότερα απόβλητα ρίχνονται απευθείας στα ποτάμια, τις λίμνες και τις θαλάσσιες ακτές χωρίς οποιαδήποτε επεξεργασία. Η μείωση της ποιότητας των υδάτων έχει σοβαρές συνέπειες, όχι μόνο στους διαθέσιμους πόρους και την ανθρώπινη υγεία αλλά επίσης και για τα κρίσιμη σημασίας οικοσυστήματα.

1.2. Συζήτηση του θέματος σε διεθνές επίπεδο

Κατά τα τελευταία έτη, τα ύδατα και η διαχείρισή τους προσέλαβαν ολοένα μεγαλύτερη σημασία στις διεθνείς συναντήσεις. Στο πρόγραμμά τους προστέθηκαν και νέες ανησυχίες σχετικά με τους υδάτινους πόρους, εκτός από την παραδοσιακή μέριμνα για παροχή ύδατος και εξυγίανσης. Μια σειρά μεγάλων διεθνών συμβάντων συνέβαλαν στη νέα αυτή προβολή του προβλήματος των υδάτων, αντικατοπτρίζοντας τις αυξανόμενες ανησυχίες που περιγράφονται παραπάνω.

Κατά τη δεκαετία 1980-90 της Διεθνούς Παροχής Ύδατος και Εξυγίανσης, η ανταπόκριση στις βασικές ανάγκες διάθεσης ύδατος και εξυγίανσης αποτελούσαν τους δύο βασικούς στόχους. Οι στόχοι αυτοί εξακολουθούν να υπάρχουν αλλά από τότε έχουν έλθει στο προσκήνιο και άλλα ζητήματα. Η οικονομική αξία του ύδατος εξετάστηκε στη Διάσκεψη του

³ Συνολικά 261 λεκάνες ποταμών που καλύπτουν 45% της επιφάνειας της γης, στην οποία ζει 40% του πληθυσμού και αντιπροσωπεύουν 80% της υδάτινης ροής, διασχίζουν πολιτικά σύνορα δύο ή περισσότερων χωρών (Aaron T Wolf: κριτήρια για δίκαιη κατανομή: εστία της διεθνούς σύγκρουσης για τα ύδατα).

Δουβλίνου το 1992 καθώς και η ανάγκη για συμμετοχικές προσεγγίσεις, ενώ επίσης αναγνωρίστηκε ο ρόλος των γυναικών στη διαχείριση των υδάτων⁴. Η Διάσκεψη Κορυφής της Γης στο Ρίο Ντε Τζανέιρο το 1992⁵, αναγνώρισε με τη σειρά της τη σημασία των υδάτων για τη περιβαλλοντική βιωσιμότητα, τόσο στο άμεσο όσο και στο απώτερο μέλλον, καθώς και την ανάγκη διαφύλαξης των οικοσυστημάτων χάρη στη θεώρηση των υδάτων ως πολύτιμου πόρου, χωρίς ωστόσο να τεθούν σε κίνδυνο οι βασικές ανθρώπινες ανάγκες για νερό και εξυγίανση. Με τους διευρυμένους αυτούς προβληματισμούς στο πλαίσιο του θέματος των υδάτων, φάνηκε σταδιακά η ανάγκη να υπάρξει ολοκληρωμένη προσέγγιση στη διαχείριση των υδάτινων πόρων.

Για να επιτευχθεί αποτελεσματική και δίκαιη χρήση των υδάτων χρειάζεται να σταματήσουν οι πολιτικές που θεωρούν το νερό ως απεριόριστο και "ελεύθερο" πόρο. Ο τρόπος οικονομικής εκτίμησης των υδάτων συζητείται ακόμα, ιδίως στις αναπτυσσόμενες χώρες, όπου ο καθορισμός τιμής για το νερό μπορεί ενδεχομένως να αποδειχθεί πολιτικά, οικονομικά και πολιτιστικά αντιλαϊκό μέτρο. Εκεί όπου το μέτρο έχει γίνει αποδεκτό οι τρέχουσες συζητήσεις αφορούν τον τρόπο κατανομής των πόρων μεταξύ ανταγωνιστικών από καταναλωτικής άποψης τομέων, και τον καθορισμό της τιμής των υπηρεσιών για τις βασικές ανθρώπινες ανάγκες.

Τα ζητήματα αυτά και η ανάγκη να αντιμετωπιστούν σφαιρικά επιβεβαιώθηκαν κατά το Δεύτερο Παγκόσμιο Φόρουμ για τα Ύδατα που πραγματοποιήθηκε στη Χάγη το Μάρτιο 2000. Την εποχή εκείνη είχαν ήδη τραβήξει την προσοχή η σπανιότητα των υδάτινων πόρων και η αυξανόμενη πίεση γύρω από ένα ζωτικό και ευάλωτο πόρο. Η επίτευξη *ασφάλειας στους υδάτινους πόρους*⁶ είχε αναγνωριστεί ως εξέχων διεθνής στόχος. Βασιζόμενα σε εκτενείς διαβουλεύσεις, τα δύο έγγραφα, "Προοπτικές για τα ύδατα, τη ζωή και το περιβάλλον" και "Πλαίσιο δράσεων" κυκλοφόρησαν κατά τη διάρκεια του φόρουμ και αποτέλεσαν τη βάση της υπουργικής δήλωσης. Το "πλαίσιο δράσεων", το οποίο ετοίμασε η Παγκόσμια εταιρική σχέση για τα Ύδατα, επεσήμανε την ανάγκη δράσης για κινητοποίηση της πολιτικής βούλησης για να καταστεί αποτελεσματική η διαχείριση των υδάτων, να δημιουργηθεί μια φιλοσοφημένη χρήση τους και να αυξηθούν οι επενδύσεις για ασφάλεια στο μέλλον όσον αφορά τα ύδατα.

Από το 1991, το Συμβούλιο Συνεργασίας για την παροχή ύδατος και την εξυγίανσή είναι υπεύθυνο, για τη συνεχή στήριξη του προγράμματος παροχής ύδατος και εξυγίανσης. Το Συμβούλιο τονίζει τη σημασία των δράσεων ευαισθητοποίησης και επικοινωνίας και ιδιαίτερα τις πτυχές της εκπαίδευσης σε θέματα υγιεινής και της περιβαλλοντικής εξυγίανσης⁷. Πολλές διμερείς και πολυμερείς περιβαλλοντικές συμφωνίες εξετάζουν άμεσα ή έμμεσα το θέμα της διαχείρισης των υδάτων, όπως π.χ. η RAMSAM, οι συμβάσεις των ΗΕ για την καταπολέμηση της ερημοποίησης και για την αλλαγή του κλίματος, το φόρουμ των ΗΕ για τα δάση, κτλ.

Η Διεθνής Διάσκεψη της Βόννης για τα Γλυκά Ύδατα (Δεκέμβριος 2001), η οποία εντάσσεται στην προετοιμασία της Διεθνούς Συνάντησης Κορυφής για Αειφόρο Ανάπτυξη στο Γιοχάνεσμπουργκ το Σεπτέμβριο του 2002, προτείνει 27 συστάσεις που καλύπτουν τις προτεραιότητες της διακυβέρνησης, των χρηματοπιστωτικών πόρων και της δημιουργία ικανοτήτων. Επισημάνθηκαν ιδίως πέντε μηνύματα: 1) να υπάρξει ανταπόκριση στις ανάγκες

⁴ Διεθνής διάσκεψη για τα ύδατα και το περιβάλλον, Δουβλίνο, Ιανουάριος 1992.

⁵ Ατζέντα 21, κεφάλαιο 18.

⁶ Βλέπε παράρτημα 1 - Γλωσσάριο.

⁷ Πρόγραμμα δράσης που εγκρίθηκε στο 5ο παγκόσμιο φόρουμ του Συμβουλίου συνεργασίας για την παροχή ύδατος και την εξυγίανση, Iguacu, Βραζιλία, Νοέμβριος 2000.

των φτωχών στρωμάτων του πληθυσμού· 2) να επιτευχθεί αποκέντρωση της λήψης αποφάσεων και δράσης στο κατάλληλο επίπεδο· 3) να δημιουργηθούν νέες εταιρικές σχέσεις και συμμαχίες· 4) να υπάρξουν διακανονισμοί σε επίπεδο λεκάνης απορροής των ποταμών και 5) να εφαρμοστούν πλέον αποτελεσματικά συστήματα διακανονισμού.

Η παρούσα ανακοίνωση έχει στόχο μεταξύ άλλων να αποτελέσει τη βάση για την ανάπτυξη κοινοτικής συνεισφοράς στο σκέλος για τα ύδατα της Διεθνούς Διάσκεψης, ενσωματωμένης στους στόχους και επιδιώξεις της ανακοίνωσης της Επιτροπής όσον αφορά τη διεθνή διάσταση της αειφόρου ανάπτυξης.

1.3. Διεθνείς στόχοι

Ένας γενικός στόχος συνίσταται στην εξασφάλιση για όλους σε παγκόσμια κλίμακα κατάλληλων πηγών ύδατος, διατηρώντας παράλληλα την ποσότητα και ποιότητα των υδάτινων αποθεμάτων για τη βασική λειτουργία του οικοσυστήματος και τον εφοδιασμό σε νερό των μελλοντικών γενεών. Γενικότερος στόχος της ανάπτυξης σε διεθνές επίπεδο είναι η μείωση κατά το ήμισυ τουλάχιστον του πληθυσμού που ζει σε εξαιρετικά φτωχές συνθήκες έως το 2015. Για την επίτευξη του ευρύτερου αυτού στόχου πρέπει να επιτευχθούν τρεις συγκεκριμένοι επιμέρους στόχοι όσον αφορά τον τομέα των υδάτων:

Διαχείριση των υδάτινων πόρων: Η δήλωση της Χιλιετίας συνέβαλε στην εμπέδωση της αρχής της μείωσης της μη βιώσιμης εκμετάλλευσης των υδάτινων πόρων, χάρη στην κατάστρωση στρατηγικών διαχείρισης των υδάτων σε περιφερειακό, εθνικό και τοπικό επίπεδο. Ένα ειδικός στόχος είναι να εφαρμοστούν συνεκτικές πολιτικές και στρατηγικές για ολοκληρωμένη διαχείριση των υδάτινων πόρων σε όλες τις χώρες έως το 2005.

Παροχή ύδατος: Στη δήλωση της για τη Χιλιετία, η Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών δεσμεύτηκε να μειώσει κατά το ήμισυ έως το 2015, το ποσοστό του πληθυσμού που δεν έχει πρόσβαση σε κατάλληλη ποσότητα καθαρού και υγιούς ύδατος. Μετά το δεύτερο Παγκόσμιο φόρουμ για τα Ύδατα, στη διάσκεψη της Βόννης διατυπώθηκε η σύσταση ότι "ο στόχος για το πόσιμο νερό πρέπει να συμπληρώνεται από αντίστοιχο στόχο με τον οποίο θα επιδιώκεται η μείωση κατά το ήμισυ του ποσοστού έως το 2015 του πληθυσμού που δεν έχει πρόσβαση σε καλύτερες συνθήκες **εξυγίανσης**".

2. ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ ΣΤΗ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΩΝ ΥΔΑΤΩΝ

Η αναπτυξιακή πολιτική της Ευρωπαϊκής Κοινότητας βασίζεται στην αρχή της βιώσιμης, ισόρροπης και συμμετοχικής ανθρώπινης ανάπτυξης⁸. Κύριος στόχος της είναι η μείωση της φτώχειας και αναγνωρίζεται ιδίως ότι "η πρόσβαση σε βιώσιμη διαχείριση των υδάτινων πόρων" αποτελεί σημαντικό σκέλος των πολιτικών στον κοινωνικό τομέα⁹. Ένας από τους στόχους της παρούσας ανακοίνωσης είναι να προβληθεί η σχέση του θέματος των υδάτων με τις προτεραιότητες που ορίζονται στην αναπτυξιακή πολιτική της ΕΚ.

⁸ Αναπτυξιακή πολιτική της ΕΚ. Ανακοίνωση του Συμβουλίου και της Επιτροπής, Νοέμβριος 2000.

⁹ Ανακοίνωση σχετικά με την αναπτυξιακή πολιτική της ΕΚ, σελ. 18.

2.1. Τρέχουσες στρατηγικές και δραστηριότητες στον τομέα των υδάτων

Το 1998, η Επιτροπή δημοσίευσε το έγγραφο "Κατευθυντήριες αρχές σχετικά με τη συνεργασία για την ανάπτυξη στο πλαίσιο των υδάτινων πόρων"¹⁰, κεντρικός άξονας του οποίου είναι η "στρατηγική προσέγγιση για δίκαιη, αποτελεσματική και βιώσιμη διαχείριση των υδάτινων πόρων". Το έγγραφο εκθέτει την προσέγγιση της ΕΚ όσον αφορά τις αναπτυξιακές δραστηριότητες σχετικά με τα ύδατα και αποτελεί συνεπώς βασική συνεισφορά για τη χάραξη των πολιτικών προσανατολισμών στο πλαίσιο της παρούσας ανακοίνωσης. Η στήριξη της ΕΚ στον τομέα των υδάτων στις αναπτυσσόμενες χώρες, από προσέγγιση που αφορούσε κυρίως την παροχή ύδατος υπό το φως κυρίως τεχνικών πτυχών, εστιάζεται ολοένα και περισσότερο σε προγραμματική προσέγγιση στην οποία περιλαμβάνονται περισσότερες κοινωνικές και οικονομικές πτυχές καθώς και σε στήριξη για βελτιωμένη διαχείριση των υδάτων.

Οι κατευθυντήριες αρχές για τους υδάτινους πόρους και τη διαχείριση των συναφών υπηρεσιών έχουν κατανεμηθεί σε έξι κατηγορίες: θεσμικές αρχές και διαχείριση· περιβάλλον· πληροφόρηση· εκπαίδευση και επικοινωνία· τεχνολογικά θέματα. Οι 19 αυτές αρχές (ο πλήρης κατάλογος παρατίθεται στο παράρτημα 2) καθώς και τα μέσα εφαρμογής τους σε προγραμματικό επίπεδο και κατά την εκτέλεση των έργων διέπουν ήδη τις αναπτυξιακές δραστηριότητες που αφορούν τα ύδατα και τις οποίες στηρίζει η ΕΚ. Κατά την εφαρμογή των εν λόγω αρχών ορισμένοι τομείς της διαχείρισης θα πρέπει να χαίρουν ιδιαίτερης προσοχής, όπως η ολοκληρωμένη διαχείριση των χρήσεων των υδάτων, ο συντονισμός της χρήσης των υδάτων στο πάνω και στο κάτω μέρος του ποταμού (πηγές-εκβολές) και της γης, η ποσότητα των υδάτων και οι ποιοτικές πτυχές καθώς οι κοινωνικές και περιβαλλοντικές πτυχές. Στην παρούσα ανακοίνωση λαμβάνονται επίσης υπόψη οι συστάσεις της μελέτης που πραγματοποίησε το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο το 2000¹¹.

Οι υδάτινοι πόροι υπόκεινται σε διάφορες πιέσεις και κυμαινόμενη ζήτηση που επηρεάζουν τη διάθεσή τους και την ποιότητά τους. Από τους διάφορους αυτούς παράγοντες πίεσης προκύπτουν εντάσεις, χαρακτηριστικές του τομέα. Η υπερβολική υπεξάιρεση και κατανάλωση ή η μόλυνση των υδάτων από ένα χρήστη σε ένα σημείο της κοίτης του ποταμού περιορίζουν τις επιλογές των υπόλοιπων φορέων. Η διαχείριση των υδάτινων πόρων πρέπει να πραγματοποιείται κατά τρόπο ώστε να λαμβάνονται υπόψη όλες οι νόμιμες χρήσεις και αιτήσεις, περιλαμβανομένων των περιβαλλοντικών στόχων. Η διαχείριση αυτή πρέπει να είναι ολοκληρωμένη ώστε η διαχείριση των υδάτινων πόρων μίας λεκάνης απορροής ποταμού ή μίας υδρολογικής λεκάνης λίμνης να πραγματοποιείται σφαιρικά εξισορροπώντας τις ανάγκες σε ύδατα του υδροβιότοπου με τις διάφορες χρήσεις των υδάτων. Μία ολοκληρωμένη προσέγγιση απαιτεί επίσης να ληφθεί υπόψη το σύνολο των υδάτων, περιλαμβανομένων των υπόγειων υδάτων και των παράκτιων υδάτων. Αυτό ισχύει ιδίως για τους ποταμούς που διασχίζουν εθνικά σύνορα και για λίμνες που αποτελούν παραμεθόρια περιοχή μεταξύ διαφόρων κρατών. Η **Ολοκληρωμένη Διαχείριση των Υδάτινων Πόρων και η Διαχείριση Λεκανών Απορροής Ποταμών**¹² αποτελούν κεντρικές αρχές της πολιτικής της ΕΚ.

Η συνεργασία της ΕΚ λειτούργησε παραδοσιακά σε περιφερειακή βάση. Οι πόροι χορηγούνται από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Ανάπτυξης (χώρες ΑΚΕ) και από τον προϋπολογισμό της ΕΚ (Νότιος Μεσόγειος και Μέση Ανατολή, Ασία, Λατινική Αμερική, Ανατολική

¹⁰ Ανάπτυξη (ΕΚ) (1998): Κατευθυντήριες γραμμές για τους υδάτινους πόρους και την αναπτυξιακή συνεργασία. Προς αειφόρο διαχείριση των υδάτινων πόρων. Στρατηγική προσέγγιση.

¹¹ Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, ΓΔ Έρευνας (2000). Ύδατα και Ανάπτυξη στις αναπτυσσόμενες χώρες.

¹² Βλέπε επίσης ορισμούς στο παράρτημα 1 - Γλωσσάριο.

Ευρώπη και Κεντρική Ασία). Δάνεια χορηγούνται επίσης από την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Ανάπτυξης. Στο πλαίσιο των διαφόρων περιφερειακών προγραμμάτων σημειώνονται ορισμένα κοινά στοιχεία όσον αφορά τις πολιτικές και δραστηριότητες για τα ύδατα - τις περισσότερες φορές πρόκειται για κοινό στόχο καταπολέμησης της φτώχειας - αλλά υπάρχουν επίσης και διαφορές, ανάλογα με τις περιφερειακές συνθήκες και τον τύπο των νομικών συμβάσεων. Στο παράρτημα 3 παρατίθεται λεπτομερέστερη περιγραφή.

– Διδάγματα από το παρελθόν

Η πλειονότητα των υδάτινων έργων αφορούν την αγροτική και αστική παροχή ύδατος και εξυγίανση, με ολοένα περισσότερα έργα να εντάσσονται στο ευρύτερο πλαίσιο της διαχείρισης των υδάτινων πόρων. Πραγματοποιούνται τακτικά αξιολογήσεις για να εκτιμηθούν τα αποτελέσματα σε σχέση με τα κριτήρια καταλληλότητας, αποτελεσματικότητας, αντίκτυπου και βιωσιμότητας.

Με τη χρήση της Μεθόδου Διαχείρισης των Κύκλων Έργων ως εννοιολογικό πλαίσιο για την υλοποίηση έργων αναπτυξιακής συνεργασίας βελτιώθηκε η λογική των έργων από το προγραμματισμό έως την αξιολόγησή τους. Όταν εφαρμόζεται σωστά, η προσέγγιση αυτή καθιστά εφικτή την επίτευξη ειδικών στόχων (π.χ. αυξημένη παροχή, βελτιωμένη ποιότητα ύδατος, καλύτερη σχέση κόστους-αποτελεσματικότητας, περιβαλλοντικός αντίκτυπος) που είναι δυνατόν να μετρηθούν βάσει αξιόπιστων δεικτών. Δεδομένου του ευαίσθητου πολιτικού και οικονομικού πλαισίου στο οποίο αναλαμβάνονται τα αναπτυξιακά έργα, η μέθοδος αποσκοπεί στο να εξασφαλιστεί ότι ο σχεδιασμός των έργων ενσωματώνει τις υποθέσεις και τους κινδύνους. Τέλος, η εξέταση των αναγκών σε ύδατα υπό το πρίσμα των προβλημάτων που προκύπτουν και των ενδεχόμενων τους λύσεων, στηρίζει πιθανώς την επινόηση πλέον αποτελεσματικών μεθόδων από άποψη κόστους. Σε πολλές περιπτώσεις, η βελτίωση της χρήσης της υφιστάμενης υποδομής (π.χ. μειώνοντας τις απώλειες ύδατος) πρέπει να εξετάζεται εκτενώς πριν καταστρωθούν νέα σχέδια.

Από συμπεράσματα των αξιολογήσεων¹³ φάνηκε η ανάγκη εξέτασης ορισμένων πρωταρχικών στοιχείων προκειμένου να επιτύχουν τα προγράμματα και έργα για τα ύδατα. Αυτά είναι: 1) *ολοκληρωμένη προσέγγιση* (σε επίπεδο σχεδιασμού, κατάστροφης, υλοποίησης, κατάρτισης, διαχείρισης, περιλαμβανομένης της παρακολούθησης της ποιότητας των υδάτων και των περιβαλλοντικών αντίκτυπων)· 2) *συμμετοχή των ενδιαφερομένων* σε όλα τα επίπεδα ευθύνης και σε όλες τις φάσεις υλοποίησης και εκτέλεσης των έργων (έτσι ώστε να καταστεί δυνατή η λήψη υπόψη των τοπικών πρακτικών και εμπειρικών καθώς και των προτιμήσεων για ορισμένους τύπους λύσεων· επίσης περιλαμβάνεται η συμμετοχή των γυναικών και προσδίδεται σημασία στα προβλήματά τους κατά το σχεδιασμό, την εκτέλεση και την παρακολούθηση)· 3) *δημιουργία ικανοτήτων* ιδίως για την αειφόρο διαχείριση των πόρων και υπηρεσιών, τη λειτουργία και τη συντήρηση των συστημάτων· 4) *καλύτερη επίγνωση* των κοινωνικών και περιβαλλοντικών αναγκών, αντίκτυπων και κόστους. Στο σκέλος αυτό περιλαμβάνεται ενδεχομένως η προώθηση και η απόκτηση νοοτροπίας καταναλωτού από τους χρήστες των υδάτινων πόρων. Από περιβαλλοντικής άποψης, τα υδάτινα έργα αποδεικνύονται αποτελεσματικότερα εάν πραγματοποιούνται σε πλαίσιο μείωσης της ρύπανσης ή στρατηγικών αποκατάστασης της βιοποικιλότητας.

Με τα συμπεράσματα αυτά τονίζεται ιδίως η ανάγκη για σαφή προσδιορισμό των δικαιούχων και των προβλημάτων τους, για σχεδιασμό συστημάτων που να ανταποκρίνονται στις

¹³ Π.χ. "Γενική αξιολόγηση των υδραυλικών έργων στα χωριά της Δυτικής Αφρικής (1997). Αξιολόγηση του έργου επέκτασης του συστήματος παροχής ύδατος της Kampala (2000).

πραγματικές ανάγκες των χρηστών, λαμβάνοντας υπόψη τις διαφορές στον τρόπο ζωής και στις καταναλωτικές συνήθειες και παίρνοντας ως βάση τις τοπικές γνώσεις και εμπειρίες, σε αρμονία με τις ικανότητες του ενδιαφερόμενου πληθυσμού, ιδίως από χρηματοοικονομικής άποψης, και από άποψης συντήρησης και διαχείρισης. Θα πρέπει να εκπονηθούν καταναλωτικές μελέτες έτσι ώστε να καταστεί δυνατός ο σχεδιασμός βέλτιστου αναπτυξιακού προγράμματος, ιδίως για να περιληφθούν οι ανάγκες των πλέον φτωχών στρωμάτων του πληθυσμού του ευρύτερου χώρου των προαστίων.

Από τις αξιολογήσεις των υδάτινων έργων στην ύπαιθρο και στις αστικές περιοχές της Αφρικής φάνηκε ιδίως ότι παρά το γεγονός ότι τα περισσότερα από τα προαναφερόμενα έργα περιλαμβάνουν κάποιο στόχο βελτίωσης της υγιεινής, δεν δίδεται η πέπουσα σημασία στο θέμα της εξυγίανσης και της ποιότητας των υδάτων. Συνεπώς, οι δράσεις ευαισθητοποίησης και ενίσχυσης των ικανοτήτων πρέπει να ενσωματώσουν τις εν λόγω πτυχές, σε συνεργασία με φορείς του τομέα της υγείας. Με τις αξιολογήσεις του περιβαλλοντικού σκέλους του Περιφερειακού Προγράμματος TACIS όσον αφορά τη Μαύρη Θάλασσα, την Κασπία και τη θάλασσα της Αράλης, επιβεβαιώθηκε ο σημαντικός αντίκτυπος της ποιότητας των υδάτων στη γεωργία, την αλιεία και τον τουρισμό καθώς και το πόσο θετικές αποδεικνύονται οι δράσεις βελτίωσης της ποιότητας των υδάτων των ποταμών στην οικονομία των παρόχθιων περιοχών.

Παρά την αξία των εκθέσεων που έχουν κυκλοφορήσει, χρειάζεται ευρύτερο φάσμα αξιολόγησης για να παρασχεθεί γερή βάση εν όψει μελλοντικών δράσεων (π.χ. δράσεις με στόχο τη μείωση της ρύπανσης, δράσεις σχετικά με τα διασυνοριακά ύδατα ή δράσεις πρόληψης συγκρούσεων). Ο συντονισμός των χορηγών δεν αφορά αποκλειστικά τη βελτίωση της επικοινωνίας κατά τον προγραμματισμό, το σχεδιασμό των έργων και τη χρηματοδότηση, αλλά επίσης την από κοινού εκμετάλλευση των διδαγμάτων με τα οποία ενισχύεται ο αντίκτυπος των μελλοντικών παρεμβάσεων.

2.2. Τα ύδατα στο πλαίσιο των αναπτυξιακών προτεραιοτήτων της ΕΚ

Όπως διατυπώθηκε ήδη στην αρχή του κεφαλαίου 2, κύριος στόχος της αναπτυξιακής πολιτικής της ΕΚ είναι η μείωση της φτώχειας. Ο όρος *φτώχεια* δεν νοείται απλώς ως έλλειψη εσόδων και χρηματικών πόρων αλλά περιλαμβάνει την έννοια του ευάλωτου χαρακτήρα καθώς και παράγοντες όπως πρόσβαση σε κατάλληλες πηγές εφοδιασμού σε τρόφιμα, κατάρτιση και υγειονομικές υπηρεσίες, φυσικούς πόρους και πόσιμο νερό, γη, απασχόληση και πρόσβαση σε δάνεια, πληροφόρηση και συμμετοχή στον πολιτικό βίο, υπηρεσίες και υποδομές. Όλα αυτά, χρειάζονται για να μπορέσουν οι μειονεκτούντες να ασκήσουν κάποιο έλεγχο στα βιοποριστικά τους μέσα και στην ανάπτυξή τους, να χαίρουν ίσων ευκαιριών και να ζουν σε υγιές και ασφαλές περιβάλλον. Έτσι, η εξασφάλιση σε όλους πρόσβασης στους πόρους ζωτικής σημασίας και η επέκταση της παροχής υπηρεσιών στα άτομα που εξυπηρετούνται στο ελάχιστο προς το παρόν, αποτελούν στόχο προτεραιότητας στο πλαίσιο των στρατηγικών καταπολέμησης της φτώχειας. Μεταξύ των κύριων πόρων που συγκαταλέγονται σε αυτούς τους οποίους πρέπει να έχει πρόσβαση μεγάλος αριθμός αγροτικών οικογενειών είναι η γη και τα ύδατα, ενώ μεταξύ των κύριων υπηρεσιών στις οποίες πρέπει να έχουν πρόσβαση όλοι, είτε στην ύπαιθρο, είτε στις αστικές περιοχές, είναι η ασφαλής και αξιόπιστη παροχή ύδατος και τα κατάλληλα μέσα διαχείρισης των αποβλήτων.

Τα προβλήματα που αφορούν τη φτώχεια στις αναπτυσσόμενες χώρες είναι πολύπλοκα και πολυδιάστατα. Δεδομένου ότι τα ύδατα είναι αγαθό κοινωνικού, οικονομικού και περιβαλλοντικού χαρακτήρα με εξέχοντα ρόλο στις ανθρώπινες δραστηριότητες, *η χρηστή διαχείριση του πόρου και των συναφών υπηρεσιών επηρεάζει άμεσα ή έμμεσα την επίτευξη των στόχων αυτών*. Η διαχείριση των υδάτων αποτελεί διατομεακό θέμα το οποίο πρέπει να

εντάσσεται στις αναπτυξιακές πολιτικές της ΕΚ¹⁴. Με την παρακάτω ανάλυση εξετάζεται πού και με ποιόν τρόπο πρέπει να ενσωματώνονται οι πολιτικές σχετικά με τα ύδατα στις εν λόγω προτεραιότητες.

– **Περιφερειακή ολοκλήρωση και συνεργασία**

Η περιφερειακή ολοκλήρωση και συνεργασία πρέπει να λαμβάνουν πλήρως υπόψη τους τα διασυνοριακά οικονομικά, κοινωνικά και περιβαλλοντικά προβλήματα. Στις πηγές που αποτελούν αντικείμενο από κοινού εκμετάλλευσης περιλαμβάνονται συχνά λεκάνες ποταμών, λίμνες και υπόγεια ύδατα. Η διασυνοριακή συνεργασία για τους υδάτινους πόρους καθίσταται ολοένα σημαντικότερη σε πολλές αναπτυσσόμενες περιοχές όπου ο αυξανόμενος πληθυσμός και η αλλαγή των καταναλωτικών προτύπων δημιουργούν ένταση τόσο για διάθεση υδάτινων πόρων όσο και για ποιότητα μεταξύ χρηστών σε διαφορετικά σημεία των ποταμών (πηγές-εκβολές του ποταμού). Η αποφυγή συγκρούσεων όσον αφορά την κατανομή των υδάτων και η προώθηση ειρηνικής συνεργασίας μεταξύ χρηστών με διαφορετικά συμφέροντα αποτελεί πρόκληση, τόσο μεταξύ των χωρών όσο και στο εσωτερικό τους. Η ανακοίνωση σχετικά με την αποφυγή συγκρούσεων διατυπώνει τη σύσταση για στήριξη της ΕΚ "εκεί όπου υπάρχει σαφής δέσμευση περιφερειακής συνεργασίας, για περιφερειακές δράσεις με στόχο τη δίκαιη διαχείριση των κοινών υδάτινων πόρων"¹⁵.

– **Στήριξη σε μακροοικονομικές πολιτικές, ιδίως τομεακά προγράμματα σε κοινωνικούς τομείς**

Στην αναπτυξιακή πολιτική της ΕΚ αναγνωρίζεται ότι "η εφαρμογή κοινωνικών πολιτικών σε τομείς όπως η υγεία, η επισιτιστική ασφάλεια, η εκπαίδευση και κατάρτιση καθώς και η πρόσβαση σε βιώσιμη διαχείριση των υδάτινων πόρων αποτελούν θέμα υψίστης σημασίας"¹⁶. Για να επιτευχθεί "ασφάλεια στη διάθεση υδάτινων πόρων" είναι απαραίτητο να ικανοποιηθούν οι βασικές ανάγκες¹⁷. Η πρόσβαση σε υγιείς πηγές πόσιμου ύδατος, η εξυγίανση και η εκπαίδευση σε θέματα υγιεινής συνδέονται άμεσα με την υγεία ενώ αποτελούν επίσης παράγοντα - και διδακτέα ύλη - αναβαθμισμένης παιδείας. Παράγοντες οι οποίοι συνδέονται με τη φτώχεια αποτελούν καθοριστικούς λόγους ασθενειών και κακής διατροφής, όπως η έλλειψη πρόσβασης σε καθαρά ύδατα και εξυγίανση, η επισιτιστική ανασφάλεια, οι ακατάλληλες ιατρικές φροντίδες των φτωχών νοικοκυριών, στοιχεία που εντάσσονται στον ευρύτερο προβληματισμό της διαχείρισης των υδάτων. Η ΕΚ είναι σε θέση να συνεισφέρει ουσιαστικά στη βελτίωση της υγείας, της υγιεινής και του επισιτιστικού επιπέδου, εάν εστιάσει τη δράση της στην καταπολέμηση της φτώχειας και εάν παράσχει παράλληλα ευρύτερη πρόσβαση σε καθαρά ύδατα και σε υπηρεσίες εξυγίανσης, τόσο στην ύπαιθρο, όσο και στις αστικές περιοχές όπου ολοένα περισσότεροι άνθρωποι ζουν σε κατάσταση πλήρους φτώχειας και δεν χαίρουν των ελάχιστων υπηρεσιών.

– **Επισιτιστική ασφάλεια και αειφόρος αγροτική ανάπτυξη**

Στις περισσότερες αναπτυσσόμενες χώρες, η οικονομική ανάπτυξη του γεωργικού τομέα αποτελεί κύρια προϋπόθεση της ανάπτυξης της ευρύτερης οικονομίας και η παραγωγή ειδών διατροφής παραμένει η βασική οικονομική δραστηριότητα του μεγαλύτερου τμήματος του αγροτικού πληθυσμού. Κάθε αύξηση της οικονομικής παραγωγής συνδέεται άμεσα με την εκμετάλλευση φυσικών πόρων όπως στην περίπτωση της γεωργίας, της κτηνοτροφίας ή της

¹⁴ Ανακοίνωση για την αναπτυξιακή πολιτική της Ευρωπαϊκής Κοινότητας COM(2000)212, 26.4.2000.

¹⁵ Ανακοίνωση για την πρόληψη των συγκρούσεων, COM(2001)211, 11.4.2001

¹⁶ Ανακοίνωση για την αναπτυξιακή πολιτική της ΕΚ, σελ. 18.

¹⁷ Βλέπε παράρτημα 1 - Γλωσσάριο.

αλιείας, τομείς που χρειάζονται όλοι βιώσιμη διαχείριση των υδάτινων πόρων. Μία ολοκληρωμένη διαχείριση της γης και των υδάτινων πόρων είναι απαραίτητη για να εξασφαλιστεί τόσο η ασφάλεια διάθεσης ύδατος όσο και η επισιτιστική ασφάλεια - ιδίως στις περιοχές όπου υπάρχει ανταγωνισμός για τους υδάτινους πόρους - έτσι ώστε να επιβάλλεται ορθολογική χρήση των υδάτων στη γεωργία που αποτελεί το σημαντικότερο χρήστη γλυκών υδάτων για να μειωθεί η ένταση που σημειώνεται σχετικά με τους πόρους. Οι πιο φτωχοί των κατοίκων και ο πλέον ευάλωτος πληθυσμός της υπαίθρου απειλούνται πολύ άμεσα από την αστάθεια του κλίματος, τόσο του φυσικού όσο και του οικονομικού. Κάθε απότομη αλλαγή καταστάσεως π.χ. λόγω παρατεταμένης ξηρασίας έχει ενδεχομένως ως συνέπεια τη δημιουργία σοβαρών ελλειμμάτων στα είδη διατροφής. Το τμήμα αυτό του πληθυσμού είναι συνεπώς ιδιαίτερα ευαίσθητο στην έλλειψη υδάτων και ιδίως υδάτων ικανοποιητικής ποιότητας¹⁸.

Στην αναπτυξιακή πολιτική της ΕΚ¹⁹ αναγνωρίζεται ότι η επισιτιστική ασφάλεια πρέπει συχνά να εξασφαλίζεται περισσότερο μέσω περιφερειακού και λιγότερο μέσω εθνικού πλαισίου όσον αφορά την παραγωγή και τη διανομή, λύση η οποία μπορεί να θεωρηθεί ενδιάμεση μεταξύ της επισιτιστικής αυτονομίας και της περιφερειακής επισιτιστικής ασφάλειας. Η προσέγγιση αυτή ενδεχομένως να προβλέπει εισαγωγές "εικονικού ύδατος", υπό τη μορφή ειδών διατροφής τα οποία χρειάζονται μεγάλες ποσότητες ύδατος²⁰.

– Δημιουργία θεσμικών ικανοτήτων

Στους τομείς για τους οποίους χρειάζεται θεσμική στήριξη και δημιουργία ικανοτήτων περιλαμβάνονται αυτοί που αφορούν την ανάπτυξη και εφαρμογή ολοκληρωμένης προσέγγισης διαχείρισης υδάτων, ιδίως μακροπρόθεσμα. Οι ίδιες ανάγκες προκύπτουν στον τομέα των υδάτων όπως και σε πολλούς άλλους τομείς: ανάγκη συνέπειας στις προσεγγίσεις σε όλα τα επίπεδα - τοπικό, εθνικό και περιφερειακό - ώστε να αποφεύγονται οι αρνητικές επιπτώσεις του κατακερματισμού· διαφάνεια και υπεύθυνα θεσμικά όργανα. Για να υπάρξει καλή διαχείριση των υδάτων χρειάζεται πολιτική υπευθυνότητα και χρηστή διακυβέρνηση. Προέχει όπως οι κυβερνήσεις και η κοινωνία των πολιτών "οικειοποιηθούν" πλήρως τις στρατηγικές καταπολέμησης της φτώχειας, ενώ οι αρχές της χρηστής διακυβέρνησης πρέπει να διέπουν τη δίκαιη κατανομή των υδάτων και τη θέσπιση μέτρων κατά της ρύπανσης για την προστασία της δημόσιας υγείας.

Σε τοπικό επίπεδο, ιδίως στις περιοχές χαμηλών εισοδημάτων, με τη στήριξη που ενδεχομένως μπορεί να παρασχεθεί στις "ενώσεις χρηστών" ή στους οργανισμούς δημοτικού χαρακτήρα που δραστηριοποιούνται στη διαχείριση των υδάτων και στις υπηρεσίες εξυγίανσης, θα καταστεί δυνατή η βελτίωση της ασφάλειας στη διάθεση υδάτινων πόρων και τη μείωση της φτώχειας. Σε περιφερειακό επίπεδο, η στήριξη στους οργανισμούς που δραστηριοποιούνται γύρω από λεκάνες απορροής ποταμών συμβάλει ενδεχομένως στην ολοκληρωμένη διαχείριση των υδάτων και στην πρόληψη συγκρούσεων.

– Εμπόριο και ανάπτυξη

Η ΕΚ προωθεί αειφόρο εμπορική πολιτική, ιδίως στις φτωχές χώρες προκειμένου να επιτευχθεί ανάπτυξη με συγκρατημένο πληθωρισμό, με παράλληλη διατήρηση των περιβαλλοντικών πόρων και προώθηση κοινωνικής δικαιοσύνης. Συνεπώς, η ΕΚ είναι έτοιμη

¹⁸ Ευρωπαϊκή πολιτική στήριξης της αγροτικής ανάπτυξης. Έγγραφο πολιτικών κατευθύνσεων. ΓΔ Ανάπτυξη, Φεβρουάριος 2000.

¹⁹ Ανακοίνωση για την αναπτυξιακή πολιτική της ΕΚ, σελ. 27.

²⁰ Ορισμός στο παράρτημα 1, Γλωσσάριο

να στηρίζει τις χώρες να υιοθετήσουν εμπορικές πολιτικές που να ενσωματώνουν την αρχή του πεπερασμένου χαρακτήρα των υδάτινων πόρων.

Στις περιοχές όπου σπανίζουν οι υδάτινοι πόροι είναι απαραίτητο να δοθεί ιδιαίτερη προσοχή στη διαχείρισή τους σε σχέση με την παραγωγή και το εμπόριο γεωργικών και βιομηχανικών προϊόντων. Η σχέση ανάμεσα στο εμπόριο και στην ασφάλεια όσον αφορά τους υδάτινους πόρους αποκτά σημασία εκεί όπου διακυβεύονται τα συμφέροντα των φτωχών, ιδίως στο πλαίσιο των βιοποριστικών καλλιιεργειών. Στο κεφάλαιο 4.4 αναφέρονται λεπτομερέστερα ανησυχίες σχετικά με αυτήν την παγκοσμίου επιπέδου πρόκληση.

– **Μεταφορές**

Οι μεταφορές αποτελούν τομέα κλειδί της στήριξης της ΕΚ, με κύρια έμφαση στις οδικές μεταφορές. Σε ορισμένες περιοχές, ωστόσο, οι επενδύσεις προσανατολίζονται ενδεχομένως στις μεταφορές μέσω ποταμών (ή τις θαλάσσιες μεταφορές). Στις ζώνες των δέλτα, τις ακτές ή τις όχθες και τις δασώδεις παρόχθιες περιοχές, τα πλωτά συστήματα μεταφορών αποτελούν ενδεχομένως την καλύτερη ή και τη μοναδική λύση, αλλά η απουσία όπως και η μεγάλη αφθονία υδάτων μπορεί ενδεχομένως να καταστούν εμπόδιο στις πλωτές μεταφορές. Η ευρεία χρησιμοποίηση των ποταμών για μεταφορές στην Ευρώπη απέδειξε ότι από τις δραστηριότητες αυτές προκύπτουν μεγάλα οφέλη αλλά ότι παράλληλα δημιουργούνται και σοβαρές απειλές για το περιβάλλον. Η ΕΕ διδάχθηκε έτσι ότι η χρήση των πλωτών οδών για τις μεταφορές πρέπει να ενσωματωθεί σε ολοκληρωμένη προσέγγιση διαχείρισης των υδάτινων πόρων, κατά το δυνατόν, και η ΕΚ προωθεί αειφόρες πολιτικές μεταφορών που ενσωματώνουν ολοκληρωμένο σχεδιασμό της χρήσης της γης και των υδάτων.

– **Οριζόντιες και άλλες πτυχές**

Ισορροπία των φύλων. Η ανισότητα των φύλων αποτελεί τροχοπέδη στην ανάπτυξη, στη μείωση της φτώχειας και την πρόοδο στους τομείς της υγείας και της παιδείας²¹. Παραδείγματος χάριν, η ανισότητα των φύλων συμβάλλει στη φτώχεια λόγω του φόρτου που επιβάλλεται στις γυναίκες να καταναλώνουν μεγάλο μέρος του χρόνου και της ενέργειάς τους συλλέγοντας νερό για το νοικοκυριό τους. Όχι μόνο δεν αναγνωρίζεται συχνά ο ρόλος τους στην εξεύρεση νερού για το νοικοκυριό και τη χρησιμοποίησή του στο πλαίσιο του προγραμματισμού και της διαχείρισης των υδάτων, αλλά η ανάγκη να απαλλαγούν από το βάσανο του "νεροκουβαλητού" δεν γίνεται καλά αντιληπτή από εκείνους ακριβώς που ευελπιστούν να της επιστρατεύσουν σε προγράμματα που αποσκοπούν στη δημιουργία εσόδων και τη μείωση της φτώχειας. Για το λόγο αυτό η ισότητα των φύλων πρέπει να λάβει ιδιαίτερη σημασία στις πολιτικές και προγράμματα στον τομέα των υδάτων.

Περιβάλλον και αειφόρος ανάπτυξη: Όπως διατυπώθηκε παραπάνω, η σημασία των υδάτων στην βιωσιμότητα του περιβάλλοντος συγκεντρώνει όλο και περισσότερο την προσοχή στις διεθνείς συζητήσεις. Για να επικεντρωθούν οι πολιτικές στην καταπολέμηση της φτώχειας και τη βελτίωση της ανθρώπινης διαβίωσης, είναι απαραίτητο να αναγνωριστεί ότι η επίτευξη των στόχων αυτών προϋποθέτει την προστασία, την ακεραιότητα και το ρόλο των οικοσυστημάτων στα οποία βασίζεται η ζωή μας. ΟΙ επενδύσεις στον τομέα του περιβάλλοντος, για βελτίωση της διαχείρισης της γης και των υδάτων, οι επενδύσεις για εξυγίανση, διαχείριση αποβλήτων και καθαρό αέρα, έχουν ως αποτέλεσμα την επίτευξη υψηλής οικονομικής και κοινωνικής ανταπόδοσης ενώ προάγουν παράλληλα τη βιώσιμη χρησιμοποίηση των πόρων. Η άγνοια των περιβαλλοντικών απειλών δεν υποσκάπτει απλά τις

²¹ COM(2000)212

προσπάθειες μείωσης της φτώχειας αλλά οδηγεί ενδεχομένως σε μεγαλύτερη φτώχεια²². Μία από κοινού πρωτοβουλία ΕΚ/ΠΗΕΠ (Πρόγραμμα των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον), με στόχο τη συμμετοχή των φτωχών στρωμάτων του πληθυσμού στην περιβαλλοντική διαχείριση, ασχολείται ιδιαίτερα με το θέμα των υδάτινων πόρων²³.

Κάθε αειφόρος αναπτυξιακή προσέγγιση ενσωματώνει τις χρήσεις των υδάτινων πόρων στους τομείς της ενέργειας, της βιομηχανίας και της αναψυχής. Η πρόσβαση σε εγγυημένη πηγή *ενέργειας* είναι υψίστης οικονομικής σημασίας στις αναπτυσσόμενες χώρες, οι οποίες στηρίζονται στην ενέργεια για την άντληση υδάτων, την άρδευση, τις οικοκυρικές δραστηριότητες και τη διαχείριση των αποβλήτων, έτσι ώστε να επηρεάζεται η διαχείριση των υδάτων τόσο ποσοτικά όσο και ποιοτικά. Οι υδροηλεκτρικές εγκαταστάσεις χρειάζονται συχνά φράγματα, η κατασκευή των οποίων προκαλεί αυξημένες ανησυχίες όσον αφορά τον κοινωνικοοικονομικό αντίκτυπο. Η χρήση των υδάτων από το *βιομηχανικό κλάδο* πρέπει επίσης να εντάσσεται στην ευρύτερη και ολοκληρωμένη διαχείριση των υδάτων ενώ πρέπει να καταστρωθούν εξειδικευμένες πολιτικές πρόληψης της ρύπανσης. Στο κεφάλαιο 4 εξετάζονται και άλλες σημαντικές πτυχές σχετικά με τα ύδατα, όπως η διαχείριση των περιοχών με πλημμύρες και των παράκτιων περιοχών ή ακόμα οι συνέπειες των κλιματικών αλλαγών στη διαχείριση των υδάτινων πόρων.

Έρευνα: Χρειάζονται εις βάθος έρευνες για μια σειρά τομέων για να εξεταστεί η αλληλεπίδραση μεταξύ αποτελεσματικής διαχείρισης των υδάτων και μείωσης της φτώχειας. Η έρευνα (και η δημιουργία ικανοτήτων) παίζουν κρίσιμο ρόλο στην απόκτηση των απαραίτητων γνώσεων για τη διατύπωση πολιτικών και την πρακτική εφαρμογή των αρχών και των πολιτικών. Η διαχείριση και η ποιότητα των υδάτων εντοπίστηκαν ως δράση κλειδί στο 5ο πρόγραμμα πλαίσιο, στο πρόγραμμα για το περιβάλλον και την αειφόρο ανάπτυξη καθώς και στο πλαίσιο του προγράμματος διεθνούς συνεργασίας INCO. Στο παράρτημα 3 παρατίθενται περισσότερες λεπτομέρειες όσον αφορά τα εν λόγω ερευνητικά προγράμματα.

3. ΤΑ ΥΔΑΤΑ ΣΤΙΣ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΤΩΝ ΚΡΑΤΩΝ ΜΕΛΩΝ ΤΗΣ ΕΕ ΚΑΙ ΑΛΛΟΙ ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΕΣ

3.1. Κράτη μέλη της ΕΕ

Τα περισσότερα κράτη μέλη της ΕΕ αποδίδουν μεγάλη σημασία στην αναπτυξιακή συνεργασία στον τομέα των υδάτων. Στα κράτη αυτά συγκαταλέγονται η Αυστρία, η Δανία, η Γαλλία, η Γερμανία, η Ιρλανδία, οι Κάτω Χώρες, η Σουηδία και το Ηνωμένο Βασίλειο. Για ορισμένα από αυτά, η στήριξη στον τομέα των υδάτων εντάσσεται πλήρως στη διμερή και ανεξάρτητη πολιτική συνεργασίας της χώρας, όπως στην περίπτωση της αναπτυξιακής συνεργασίας της Πορτογαλίας με τη Μοζαμβίκη. Στη Φινλανδία, τα ύδατα προβλέπονται στο κεφάλαιο του προϋπολογισμού που αφορά την υγεία και την παιδεία. Παρά τις διαφορές που σημειώνονται ως προς τη σημασία που αποδίδεται στο θέμα των υδάτων, στο πλαίσιο της πολιτικής τους για την αναπτυξιακή συνεργασία και των πολιτικών και προτεραιοτήτων τους σχετικά με ύδατα, το πλαίσιο των πολιτικών αυτών βασίζεται σε μεγάλο βαθμό στις ίδιες αρχές.

Η ανταπόκριση στις βασικές ανάγκες διάθεσης ύδατος και εξυγίανσης παραμένει σημαντική προτεραιότητα κυρίως στο πλαίσιο προγραμμάτων για τη μείωση της φτώχειας - η φτώχεια

²² Ανακοίνωση: ενσωμάτωση του περιβάλλοντος στην οικονομική και αναπτυξιακή συνεργασία της ΕΚ.
²³ (ΠΗΕΑ/ΕΚ) Πρωτοβουλία για τη φτώχεια και το περιβάλλον: καταπολέμηση της φτώχειας και παράλληλη βελτίωση του περιβάλλοντος - προς βέλτιστες επιλογές.

ορίζεται γενικά ως έλλειψη μέσων διαβίωσης σε μακροπρόθεσμη βάση - αλλά η δραστηριότητα αυτή εντάσσεται προς το παρόν σε ολοκληρωμένη προσέγγιση διαχείρισης των υδάτων. Επίσης σημειώθηκε στροφή από μεμονωμένα τεχνικά έργα προς σφαιρική προγραμματική προσέγγιση, στην οποία εξετάζονται θέματα όπως δημιουργία ικανοτήτων, διαχείριση σε τοπικό επίπεδο, πλήρης συμμετοχή των ενδιαφερομένων (περιλαμβανομένων ειδικά των γυναικών), εκπαίδευση σε θέματα υγιεινής, ευαισθητοποίηση, δημιουργία εταιρικών σχέσεων μεταξύ δημόσιου και ιδιωτικού τομέα. Τα θέματα αυτά πρέπει να εξετάζονται μεριμνώντας για τη μακροπρόθεσμη διατήρηση τόσο των πόρων όσο και των παρεχομένων υπηρεσιών που βασίζονται σε αυτούς. Τα περισσότερα κράτη μέλη κατευθύνονται επίσης προς αυτά τα τομεακά προγράμματα στήριξης σε αντίθεση με τα μεμονωμένα έργα. Ορισμένες χώρες ευνοούν νέες και εναλλακτικές τεχνολογίες όπως τη συλλογή των υδάτων της βροχής και την οικολογική εξυγίανση και εστιάζονται περισσότερο στις ποιοτικές πτυχές των υδάτων προωθώντας την πρόληψη της ρύπανσης αντί για δράσεις για επίλυση επιμέρους προβλημάτων που προκύπτουν όπως η επεξεργασία των υδάτων.

Στο παράρτημα 4 εκτίθενται περιλήψεις των πολιτικών για τα ύδατα ενώ ο κατάλογος των εγγράφων στο παράρτημα 5 περιλαμβάνει αναφορές των εγγράφων μονομερούς πολιτικής.

3.2. Συντονισμός και συμπληρωματικότητα

Σύμφωνα με τη συνθήκη ΕΚ, ο συντονισμός και η συμπληρωματικότητα των αναπτυξιακών πολιτικών και δραστηριοτήτων συνεργασίας της ΕΚ και των κρατών μελών της ΕΕ αποσκοπούν στην επίτευξη πλέον αποτελεσματικής συνεργασίας μεταξύ ΕΕ και των δικαιούχων χωρών. Ο γενικός συντονισμός της συνεργασίας στο πλαίσιο των εθνικών προγραμμάτων αποτελεί το κύριο έργο και ευθύνη των εταιρικών κυβερνήσεων. Ωστόσο, η Ευρωπαϊκή Κοινότητα στηρίζει ενδεχομένως το συντονισμό των χορηγών των εταιρικών χωρών. Αυτό ισχύει ιδίως όταν η κύρια πηγή βοήθειας προέρχεται από τα κράτη μέλη της ΕΕ και από την Ευρωπαϊκή Κοινότητα. Για να επιτευχθεί συμπληρωματικότητα, στόχος της οποίας είναι η αειφόρος χρησιμοποίηση πεπερασμένων πόρων χάρη στη διάδοση των διδαγμάτων από τις επιμέρους εμπειρίες, προς αποφυγή της άσκοπης αλληλοεπικάλυψης και για να υπάρξουν οφέλη από την κοινή προσπάθεια σε διάφορους τομείς εξειδίκευσης, χρειάζονται σαφείς στρατηγικές που θα καταστρώνουν οι εταιρικές χώρες.

Οργανώνονται τακτικά συναντήσεις εμπειρογνομόνων με τα κράτη μέλη για το σχεδιασμό από κοινού των κατευθυντήριων γραμμών της πολιτικής που θα πρέπει να ακολουθηθεί και τις πρακτικές και διαδικασίες προς εφαρμογή για τη θέσπιση συντονισμένης ευρωπαϊκής προσέγγισης, σε σχέση με την επίτευξη των παγκόσμιων αναπτυξιακών στόχων. Ο συντονισμός πραγματοποιείται επίσης σε εθνικό επίπεδο, μεταξύ της Επιτροπής και των κρατών μελών της ΕΕ, καθώς και με τους άλλους χορηγούς.

3.3. Διεθνείς οργανισμοί και εταιρικές σχέσεις

Όπως διατυπώνεται λεπτομερέστερα στο παράρτημα 4, πολλά όργανα των ΗΕ δραστηριοποιούνται σε θέματα γύρω από τα ύδατα (ΠΗΕΑ, UNICEF, ΠΟΥ, FAO, UNCHS, WMO, UNESCO και ΠΗΕ)· ορισμένα έχουν ευρύ ένταλμα ενώ τα περισσότερα έχουν πιο εξειδικευμένο στόχο. Η Επιτροπή των Ηνωμένων Εθνών για την αειφόρο ανάπτυξη, το όργανο που είναι αρμόδιο για τη συνέχεια της διαδικασίας της Ατζέντας 21, ασχολείται επίσης με θέματα υδάτων, σε πολλές περιπτώσεις από τη σκοπιά του περιβάλλοντος. Η

Επιτροπή προσανατολίζεται προς στενότερη συνεργασία με το σύστημα των ΗΕ στον τομέα της ανάπτυξης²⁴, με στόχο τη μεγιστοποίηση της συμπληρωματικότητας και των συνεργιών.

Η Παγκόσμια Τράπεζα προέβη σε επαναπροσανατολισμό του πεδίου επικέντρωσης του ενδιαφέροντος της προς την εξάλειψη της φτώχειας, στόχο στο πλαίσιο του οποίου προβλέπονται η παροχή ύδατος και βασικών υπηρεσιών εξυγίανσης. Η Παγκόσμια Τράπεζα δραστηριοποιείται επίσης ενεργά στο θέμα των διασυνοριακών υδάτινων πόρων από τη σκοπιά της πρόληψης των συγκρούσεων. Το Παγκόσμιο Περιβαλλοντικό Μέσο περιλαμβάνει τα διεθνή ύδατα στους κύριους τομείς ενδιαφέροντός του.

Το Συμβούλιο Συνεργασίας για την Παροχή Ύδατος και την Εξυγίανση αποτελεί το κύριο διεθνές φόρουμ όπου εξετάζονται τα θέματα υδάτων, εξυγίανσης και υγιεινής. Η Παγκόσμια Εταιρική Σχέση για τα Ύδατα συστάθηκε με στόχο να εξασφαλιστεί συντονισμός κατά την εφαρμογή ολοκληρωμένης προσέγγισης στη διαχείριση των υδάτινων πόρων. Η ΕΚ συνεργάζεται επίσης με ΜΚΟ, με τον ιδιωτικό τομέα, τις επαγγελματικές ενώσεις και τα ερευνητικά ιδρύματα. Σε πολλές συμβάσεις προβλέπονται δεσμεύσεις όσον αφορά τη διαχείριση των υδάτων.

3.4. Ρόλος της ΕΚ: πολιτικός διάλογος, αναπτυξιακή συνεργασία και εμπόριο

Η Κοινότητα διαθέτει τρεις βασικούς τρόπους δράσης για την επίτευξη των αναπτυξιακών της στόχων: πολιτικό διάλογο, αναπτυξιακή συνεργασία και εμπόριο. Τα τρία αυτά μέσα επιδρούν θετικά μεταξύ τους και πρέπει να χρησιμοποιούνται στην εφαρμογή των πολιτικών της Επιτροπής στο θέμα των υδάτων. Δεδομένου του φάσματος των πολιτικών που άπτονται του τομέα, η Επιτροπή έχει τη δυνατότητα να λάβει υπόψη της τον ενδεχόμενο αντίκτυπο του συνόλου των σχετικών προγραμμάτων της κατά το σχεδιασμό και την εκτέλεση των έργων για την επίτευξη των στόχων της.

Στο πλαίσιο της εντολής της ΕΚ όσον αφορά την εξάλειψη της φτώχειας, η βελτίωση της ποιότητας των υδάτων και η επισιτιστική ασφάλεια παίζουν κύριο ρόλο. Δεδομένου ότι η ΕΚ αποτελεί το σημαντικότερο μεμονωμένο χορηγό μη επιστρεπτέας βοήθειας, διαθέτει τόσο τα μέσα όσο και έχει την υποχρέωση να συμβάλει ουσιαστικά στην παγκόσμια προσπάθεια για να εγγυηθεί την ασφάλεια στον τομέα των υδάτων, σε επίπεδο νοικοκυριού, κοινότητας, εθνικό και διεθνές. Εάν συνεργαστεί στενά στο έργο αυτό με τα κράτη μέλη της ΕΕ, θα προκύψουν οφέλη σχετικά με τη συνοχή και τη συμπληρωματικότητα των πολιτικών και των προτεραιοτήτων καθώς και με το συντονισμό των δραστηριοτήτων.

Η περιφερειακή συνεργασία αποτελεί κύριο στόχο της αναπτυξιακής βοήθειας της ΕΚ. Η Επιτροπή, επωφελούμενη από την εμπειρία που απέκτησε στο πλαίσιο των πολιτικών διαχείρισης των υδάτων εντός της ΕΕ (όπως η ετοιμασία και εφαρμογή της οδηγίας πλαίσιο για τα ύδατα, νομικά δεσμευτικό μέσο με το οποίο προωθούνται εντός της ΕΕ οι ίδιες αρχές που προτείνονται στο πλαίσιο της παρούσας ανακοίνωσης για τις αναπτυσσόμενες χώρες), είναι σε θέση να επιτύχει καλά αποτελέσματα με τη στρατηγική της στήριξης της ολοκληρωμένης διαχείρισης των υδάτων σε περιφερειακό επίπεδο, ακόμα και στις περιπτώσεις στις οποίες χρειάζονται ενδεχομένως δράσεις πρόληψης των συγκρούσεων. Η συνεργασία μεταξύ της ΕΕ και των άλλων διεθνών φορέων θα οδηγήσει σε κλίμα μεγαλύτερης εμπιστοσύνης ανάμεσα στα γειτνιάζοντα μέρη που συμμετέχουν σε έργα που αφορούν διασυνοριακούς ποταμούς, λίμνες ή υπόγεια ύδατα.

²⁴ Ανακοίνωση της Επιτροπής "Δημιουργία αποτελεσματικής εταιρικής σχέσης με τα Ηνωμένα Έθνη στον τομέα της ανάπτυξης και των ανθρωπιστικών υποθέσεων" (2 Μαΐου 2001).

4. ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

4.1. Προώθηση της σημασίας της πολιτικής του τομέα

Η κατάσταση που περιγράφεται στην παρούσα ανακοίνωση υπογραμμίζει την ανάγκη απόδοσης μεγαλύτερης προσοχής στην αστάθεια που χαρακτηρίζει την παροχή γλυκού ύδατος σε παγκόσμιο επίπεδο και τη δίκαιη κατανομή για να εξασφαλιστεί ικανοποιητική ποιότητα ζωής για όλους τους κατοίκους του πλανήτη, ειδικά τους φτωχότερους. Όλες οι πτυχές του πόρου αυτού και οι διάφορες χρήσεις του καθώς και οι συναφείς τομείς όπως η περιβαλλοντική βιωσιμότητα, η ρύπανση, η εξυγίανση, πρέπει να ενσωματώνονται σε μία δυναμική πολιτική θέληση αντιμετώπισης των υδάτινων προβλημάτων σε παγκόσμιο επίπεδο. Τα προβλήματα αυτά πρέπει να απασχολήσουν σε μεγαλύτερο βαθμό την πολιτική συνεργασίας για την ανάπτυξη της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Όπως διατυπώθηκε παραπάνω, το θέμα εξετάζεται με μεγάλο ενδιαφέρον στη διεθνή κοινότητα, τόσο λόγω της ίδιας της σημασίας του όσο και λόγω της συνάφειάς του με το θέμα της καταπολέμησης της φτώχειας. Τα όργανα της ΕΚ έχουν εξάλλου ειδικό ρόλο να παίζουν στο πλαίσιο των συζητήσεων αυτών και έχουν αναλάβει πρακτικές ενέργειες για το σκοπό αυτό. Οι αρχές που θεσπίστηκαν όσον αφορά την παροχή τομεακής βοήθειας επιβεβαιώνονται στην παρούσα ανακοίνωση προκειμένου να χρησιμοποιηθούν ως βάση για περαιτέρω σχεδιασμό πολιτικών. Τα θέματα προτεραιότητας, ιδίως σε περιφερειακό και παγκόσμιο επίπεδο επανεξετάζονται στο κεφάλαιο αυτό: στόχος του οποίου είναι η διατύπωση και η υπογράμμιση των ζωτικής σημασίας μηνυμάτων για την περαιτέρω πορεία.

Οι έξι προτεραιότητες της αναπτυξιακής πολιτικής της Ευρωπαϊκής Κοινότητας αποτελούν το ευρύτερο πλαίσιο μέσα στο οποίο θα καταστεί δυνατή η επίτευξη των στόχων αυτών· στο πλαίσιο αυτό έχουν εντοπιστεί τρεις κύριοι τομείς για την εφαρμογή **ολοκληρωμένης διαχείρισης των υδάτινων πόρων**, για αποτελεσματικές παρεμβάσεις στον τομέα των υδάτων:

(1) Εξασφάλιση σε όλο τον κόσμο, ειδικά στους φτωχότερους, ικανοποιητικής ποσότητας πόσιμου ύδατος καλής ποιότητας και επαρκή μέσα για την επεξεργασία των αποβλήτων, με ευρύτερο στόχο τη μείωση της φτώχειας και τη βελτίωση της υγείας και της ποιότητας ζωής·

(2) Εξασφάλιση αειφόρου και δίκαιης διαχείρισης των υδάτινων πόρων, στην οποία να λαμβάνονται υπόψη όλα τα επιμέρους συμφέροντα και να ενσωματώνονται οι αντικρουόμενες ανάγκες των χρηστών, ιδίως αυτών των κοινοτήτων και των κρατών που εκμεταλλεύονται από κοινού τα ίδια αποθέματα του φυσικού πόρου·

(3) Εξασφάλιση διατομεακού συντονισμού κατά τρόπο ώστε να επιτυγχάνεται δίκαιη και ικανοποιητική κατανομή των υδάτων μεταξύ των διαφόρων κατηγοριών χρηστών. Για το σκοπό αυτό χρειάζεται ευρεία διάδοση των αρχών διαχείρισης των υδάτων στις πολιτικές σχετικά με τον πόρο αυτό: επισιτιστική ασφάλεια και ασφάλεια στον τομέα των υδάτων, περιβάλλον, ενέργεια, βιομηχανία, κ.λπ.

Όπως διατυπώνεται παραπάνω, κύριος στόχος της ολοκληρωμένης προσέγγισης είναι η επίτευξη συμβιβαστικής λύσης ανάμεσα σε ανταγωνιστικές χρήσεις και ανάγκες, μεριμνώντας πάντα για τη γενικότερη αρχή της ισότητας των φύλων. Στο πλαίσιο του ευρύτερου αυτού στόχου, πρέπει να δοθεί ειδική προσοχή σε διάφορες πτυχές της "ολοκλήρωσης" όπως: *μεταξύ τομέων και εταίρων* για την αποφυγή του κατακερματισμού των ευθυνών· *μεταξύ των χρήσεων της γης και των υδάτων* στις λεκάνες τροφοδοσίας ή συλλογής· *μεταξύ προστασίας της ποιότητας των υδάτων* (με έμφαση στην πρόληψη της ρύπανσης) *και της μεγιστοποίησης των ποσοτήτων*· μεταξύ των χρήσεων των υδάτων

επιφάνειας και των υπογείων υδάτων· μεταξύ μέτρων που βασίζονται αφενός στην παροχή, αφετέρου στη ζήτηση ύδατος, όπου χρειάζεται προσοχή όσον αφορά το τιμολόγιο των υπηρεσιών παροχής ύδατος· μεταξύ βραχυπρόθεσμης ζήτησης ύδατος για την ανθρώπινη ανάπτυξη και των μακροπρόθεσμων αναγκών προστασίας των οικισμών και της βιοποικιλότητας, ιδιαίτερα των ελών.

Κύρια ευθύνη για την εξασφάλιση δίκαιης και αειφόρου διαχείρισης των υδάτινων πόρων φέρουν οι κυβερνήσεις²⁵. Με τη στήριξη στις αναπτυσσόμενες χώρες και περιοχές για ανάπτυξη των δικών τους πολιτικών και στρατηγικών διαχείρισης των υδάτων και την ενίσχυση των ικανοτήτων της δημόσιας χρηματοδότησης, αυξάνονται οι δυνατότητες επίτευξης ασφάλειας στον τομέα των υδάτων.

Προκειμένου η ολοκληρωμένη προσέγγιση να καταστεί η αποτελεσματικότερη δυνατή, οι παρεμβάσεις πρέπει να πραγματοποιούνται, κατά το μέτρο του δυνατού σε επίπεδο της λεκάνης τροφοδοσίας, της λεκάνης ή του τμήματος της λεκάνης του ποταμού. Είναι συνεπώς πρωταρχικό να προωθηθούν **σχέδια διαχείρισης της λεκάνης των ποταμών**. Τα έργα για τα ύδατα πρέπει να είναι συμβατά με τα σχέδια αυτά ή να περιλαμβάνουν στήριξη για την κατάστρωσή τους σε περίπτωση που τα σχέδια δεν υπάρχουν.

4.2. Πρακτική εφαρμογή των αρχών της ολοκληρωμένης διαχείρισης των υδάτων

– Ευαισθητοποίηση και συμμετοχή

Χρειάζεται ευαισθητοποίηση του συνόλου των συμμετεχόντων ώστε να διασφαλιστεί ότι αναγνωρίζουν την αξία του ύδατος σε όλες τις χρήσεις του: στον οικονομικό, κοινωνικό, πολιτιστικό τομέα καθώς και για την υγεία και το περιβάλλον. Η καλύτερη κατανόηση των πιέσεων που σημειώνονται όσον αφορά τους υδάτινους πόρους και των επιπτώσεων από την ανεύθυνη και επικίνδυνη χρήση τους θα προωθήσει την αποτελεσματικότερη διαχείριση και θα βοηθήσει στη θέσπιση κοινωνικών προδιαγραφών για προσαρμογή στην εξελισσόμενη κατάσταση. Οι χρήστες πρέπει να αντιληφθούν ότι το δικαίωμα χρήσης υδάτων συνεπάγεται ευθύνες για τη βιώσιμη χρήση τους καθώς και για κάθε νέα χρήση τους. Σε περιβάλλον όπου τα ύδατα και οι υπηρεσίες υδάτων θεωρούνται παραδοσιακά ως "δωρεάν υπηρεσίες", πρέπει να περάσει το μήνυμα ότι τα ύδατα έχουν οικονομική αξία και ότι οι σχετικές υπηρεσίες πρέπει να πληρώνονται. Οι υπεύθυνοι λήψεως πολιτικών αποφάσεων πρέπει να κατανοήσουν ότι η διαχείριση βάσει της ζήτησης είναι προτιμότερη από τη διαχείριση βάσει της παροχής όπου δημιουργούνται τάσεις αδικιών, αποκλεισμού των φτωχών και επιδότησης των υπηρεσιών που προσφέρονται στους πιο πλούσιους. Η ευαισθητοποίηση του συνόλου των συμμετεχόντων αποτελεί προϋπόθεση για διασυνοριακή συνεργασία. Στις δραστηριότητες προς ενίσχυση περιλαμβάνονται οι εκστρατείες δημόσιας παιδείας για ενήλικες και νέους με τα μέσα ενημέρωσης ή στα σχολεία και τα εκπαιδευτικά ιδρύματα, τις οργανώσεις γυναικών, τις επαγγελματικές ενώσεις και τα πολιτικά φόρουμ

Η συμμετοχή όλων των ενδιαφερομένων είναι απαραίτητη σε όλες τις περιπτώσεις και σε όλα τα επίπεδα, σε κλίμα ισορροπημένης συνεργασίας, περιλαμβανομένης της ισορροπίας μεταξύ ανδρών και γυναικών. Η κινητοποίηση αυτή δεν αφορά αποκλειστικά τους διευθύνοντες, τους τεχνικούς, τους επαγγελματίες και τους διοικητές αλλά όλα τα τμήματα της κοινωνίας, περιλαμβανομένων των οικονομικών και κοινωνικών φορέων, των αντιπροσώπων της κοινωνίας των πολιτών, όπως οι ΜΚΟ και οι ενώσεις χρηστών, καθώς και του ιδιωτικού τομέα. Η "*οικειοποίηση*" αποτελεί κρίσιμο στοιχείο της επιτυχίας των πολιτικών και

²⁵ Συστάσεις για δράση (αριθ. 1). Διεθνής διάσκεψη για τα γλυκά ύδατα, Βόννη, Δεκέμβριος 2001.

δράσεων, ιδιαίτερα όσον αφορά τη μείωση της φτώχειας. Για την αποτελεσματική ετοιμασία και εφαρμογή πολιτικών χρειάζονται επίσης καλές εταιρικές σχέσεις μεταξύ χορηγών βοήθειας και εταιρικών χωρών.

– **Θεσμική ενίσχυση και διαχείριση**

Η επιτυχία των πολιτικών, προγραμμάτων, έργων και υπηρεσιών εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τις ικανότητες, τους πόρους και την πείρα των αρμοδίων οργάνων, είτε πρόκειται για επίσημα εθνικά ή διεθνή όργανα όπως οι οργανισμοί λεκανών ποταμών, είτε για πλέον ανεπίσημα όργανα όπως ενώσεις χρηστών των υδάτων. Τα τελευταία αποκτούν ιδιαίτερη σημασία υπό το φως της αρχής σύμφωνα με την οποία η διαχείριση των υπηρεσιών στον τομέα των υδάτων πρέπει να *πραγματοποιείται στο χαμηλότερο δυνατό διοικητικό επίπεδο*, σε συνεργασία με τα άτομα που ενέχονται στις αποφάσεις σχετικά με τη διαχείριση και τη ρύθμιση των θεμάτων για τους υδάτινους πόρους. Χρήστες, ανεπίσημοι παροχείς υπηρεσιών και ιδιωτικές επιχειρήσεις συμμετέχουν σε καινοτόμες μορφές παροχής υπηρεσιών. Για την εξασφάλιση καλής *"διακυβέρνησης στον τομέα των υδάτων"* χρειάζεται να δοθεί προσοχή στο νομοθετικό και κανονιστικό πλαίσιο, τις διοικητικές ικανότητες και τη διαφάνεια. Επίσης θα χρειασθούν ενδεχομένως ειδικοί μηχανισμοί για τη διασφάλιση των συμφερόντων των φτωχών και την προάσπιση της ισότητας των φύλων.

Ένας από τους σημαντικότερους τομείς συνεργασίας είναι συνεπώς η *δημιουργία ικανοτήτων* με την ανάπτυξη του ανθρωπίνου δυναμικού, την κατάρτιση και τη διαδικτύωση, για να καταστούν πιο αποτελεσματικά τα αρμόδια για τα ύδατα ιδρύματα και να γίνουν οι υπηρεσίες του τομέα πλέον ελκυστικές στις ιδιωτικές επενδύσεις οι οποίες είναι απαραίτητες για να γεφυρωθεί το χάσμα μεταξύ των σημερινών δαπανών και των επιθυμητών δαπανών στο μέλλον. Οι εταιρικές χώρες πρέπει να είναι σε θέση να οργανώσουν ορθολογικά τις πολιτικές τους στον τομέα των υδάτων, να καταστρώσουν και να εφαρμόσουν κατάλληλες στρατηγικές σε όλα τα επίπεδα: τοπικό, εθνικό, περιφερειακό και διεθνές.

Μία δράση η οποία θα συνέβαλε στην αποτελεσματικότητα του ολοκληρωμένου σχεδιασμού των λεκανών ποταμών είναι η ενίσχυση των ανταλλαγών γνώσεων και εμπειριών και η δημιουργία σχέσεων μεταξύ συμμετεχόντων φορέων από την Ευρώπη και από τις αναπτυσσόμενες χώρες. Η εμπειρία της ΕΕ μπορεί να χρησιμεύσει για την ενίσχυση περιφερειακών ομάδων στήριξης και κέντρων αριστείας, έτσι ώστε να μπορούν να ωφεληθούν οι χώρες από π.χ. τις επιτυχίες στη βελτίωση του διακανονισμού στον τομέα των υδάτων ή τη θέσπιση ολοκληρωμένης προσέγγισης στη διαχείριση των υδάτινων πόρων (όπως η οδηγία πλαίσιο της ΕΕ για τα ύδατα, ως παράδειγμα διαχείρισης των υδάτων στις λεκάνες των ποταμών), προσέγγιση η οποία ισχύει επίσης και σε διασυνοριακό πλαίσιο.

– **Διαχείριση βάσει της ζήτησης**

Λόγω της βελτίωσης των όρων διαβίωσης και των κοινωνικών επιδιώξεων, η ζήτηση ύδατος αυξάνεται στην πράξη σε ολόκληρο τον κόσμο. Πολλές χώρες μεταξύ των αναπτυσσόμενων βρίσκονται σε φάση μετάβασης από πρότυπα του τύπου διαχείρισης βάσει παροχής προς πρότυπα τύπου διαχείρισης βάσει ζήτησης. Το γεγονός αυτό δύναται να περιγραφεί ως *"κλίμακα στη διαχείριση των υδάτων"*: όταν η ζήτηση και ο ανταγωνισμός είναι χαμηλοί, δηλαδή όταν η πρόσβαση είναι σχετικά εύκολη, το κόστος είναι χαμηλό και το τεχνικό και θεσμικό σύστημα είναι συγκριτικά απλά. Η μεγαλύτερη ζήτηση (αύξηση του αριθμού των καταναλωτών ανά μονάδα παροχής) προκαλεί στην αρχή τεχνικές ρυθμίσεις για την αύξηση της τροφοδότησης, δηλαδή βρισκόμαστε σε φάση διαχείρισης της παροχής. Εάν η ζήτηση συνεχίσει την ανοδική της πορεία τότε αρχίζει διατομεακός ανταγωνισμός και περιβαλλοντικές ανησυχίες. Οι προκλήσεις αυτές στη διαχείριση δεν είναι δυνατό να

ρυθμιστούν αποκλειστικά μέσω τεχνικών λύσεων σε σχέση με την παροχή και πρέπει στη φάση αυτή να εφαρμοστούν στρατηγικές διαχείρισης με σκεπτικό τη ζήτηση. Σταδιακά, η ανάγκη για "καλύτερη δυνατή χρήση" των υδάτων, αποδεικνύεται αναπόφευκτη και τότε επιβάλλεται η εφαρμογή κατάλληλων θεσμικών μέτρων.

Για την ολοκλήρωση των μέτρων που βασίζονται στην προσφορά-παροχή με αυτά που βασίζονται στη ζήτηση απαιτείται στήριξη με στόχο τη δημιουργία ικανοτήτων. Πρέπει να υπάρξει εμπειρογνωμοσύνη σε σειρά τομέων π.χ. στους παράγοντες που επηρεάζουν τη ζήτηση και τις περιβαλλοντικές επιπτώσεις κατά την άνοδο των "σκαλοπατιών της κλίμακας".

Σε μια κατάσταση αυξανόμενης ζήτησης, η μείωση της ζήτησης με την παράλληλη αύξηση της αποδοτικότητας (ανά μονάδα ύδατος) αποτελεί πρόκληση. Για το σκοπό αυτό απαιτείται απόδοση τιμής στα ύδατα για την κάθε χρήση τους και τον καθορισμό τιμών για κάθε παρεχόμενη υπηρεσία στον τομέα των υδάτων καθώς και την επιβολή προστίμων ή τελών για την υποβάθμιση των υδάτων. Στην αποτελεσματική διαχείριση βάσει της ζήτησης πρέπει να περιληφθεί προστασία των υδάτινων πηγών και η επαναχρησιμοποίηση των υδάτων. Οι αποφάσεις σχετικά με τις τιμές δεν πρέπει να περιορίζονται στην ανάκτηση του κόστους για τις παρεχόμενες υπηρεσίες αλλά να ενσωματώνουν το κόστος που θα προβλέπεται για την προστασία του περιβάλλοντος από τα απόβλητα και τη ρύπανση, σύμφωνα με την αρχή "ο ρυπαίνων πληρώνει". Ωστόσο, ενώ είναι απαραίτητο να ανακτηθεί το κόστος προκειμένου να στηριχθεί η παροχή και επεξεργασία των υδάτων, είναι επίσης σημαντικό να υπάρξει ανταπόκριση στις βασικές ανάγκες των φτωχών και ευάλωτων κοινωνικών στρωμάτων καθορίζοντας τα τιμολόγια και τα εισπρακτικά συστήματα με κατάλληλο τρόπο. Δεδομένου του ευαίσθητου χαρακτήρα του καθορισμού των τιμών, πρέπει να αναπτυχθούν διαφανείς μηχανισμοί καθορισμού τιμών με συμμετοχή των χρηστών, να προβλεφθούν κατάλληλα κίνητρα και να θεσπισθούν τα νέα καθεστώτα τιμών με σταδιακό ρυθμό.

– Διεύρυνση των γνώσεων

Η βάση γνώσεων σχετικά με τα ύδατα και τα απόβλητα καθώς και η αποτελεσματική, δίκαιη και βιώσιμη διαχείρισή τους, στο πλαίσιο των αναπτυσσόμενων χωρών, πρέπει να διευρυνθεί προς σειρά κατευθύνσεων και τομέων, περιλαμβανομένων των πολιτικών ζητημάτων, της διαχείρισης συστημάτων και της τεχνολογίας. Οι γνώσεις εμπλουτίζονται χάρη στην εμπειρία από επιτυχείς διεθνείς συνεργασίες στους τομείς της επιστήμης και της τεχνολογίας. Μία κύρια μέριμνα αφορά την επιμόρφωση αρχών που θα μπορούσαν να καταστήσουν λειτουργικές με τη σειρά τους τις αρχές της βιώσιμης ανάπτυξης των υδάτινων πόρων, λαμβάνοντας υπόψη το μέλημα για κοινωνική προσέγγιση και δίκαιη μεταχείριση. Επίσης χρειάζεται εστιασμός στις καινοτόμες προσεγγίσεις (π.χ. διαχείριση της ζήτησης, οικολογική εξυγίανση). Οι εντονότερες προσπάθειες για τη χρησιμοποίηση των αποτελεσμάτων της έρευνας, των γνώσεων και της καινοτομίας, υπόσχονται πολλά απτά αποτελέσματα, χάρη στη δημιουργία ικανοτήτων και την ενίσχυσή τους.

Θα οριστούν νέες προτεραιότητες όσον αφορά τα προγράμματα συνεργασίας στον τομέα της έρευνας (όπως το INCO-βλέπε παράρτημα 3), στις οποίες πρέπει να εξετάζεται ριζοσπαστικά το ζήτημα της μετάβασης προς τη βιώσιμη εκμετάλλευση, χάρη στο συνεχή διάλογο και διαβουλεύσεις με τα εταιρικά όργανα και στα συμπεράσματα των διεθνών συζητήσεων επί του θέματος. Δεδομένων των προκλήσεων του μέλλοντος, η έρευνα γύρω από τις ολοκληρωμένες και διατομεακές πολιτικές και τα ολοκληρωμένα ερευνητικά συστήματα θα λάβει την ύψιστη προτεραιότητα. Στο πλαίσιο αυτό, προέχει η δημιουργία και η διάδοση των γνώσεων που απαιτούνται για να υπάρξει ανταπόκριση στις εξελισσόμενες επιδιώξεις των κοινωνιών, ιδιαίτερα των πλέον μειονεκτούντων και ευάλωτων ομάδων. Αυτό θα επιτευχθεί

με τη συνεργασία των εταίρων στις αναπτυσσόμενες χώρες. Η γνώση που προκύπτει από την έρευνα παρέχει επιλογές όσον αφορά βιώσιμους τρόπους διαβίωσης και χρήσης των υδάτινων πόρων ενώ προωθεί επίσης κατάλληλες πολιτικές παροχές κινήτρων και διακανονισμού.

– **Συντονισμός**

Η συνεργασία μεταξύ χορηγών βοήθειας σε διμερή ή πολυμερή βάση και διεθνών οργανισμών όσον αφορά τα προγράμματα για τα ύδατα πρέπει να ενισχυθεί, τόσο σε περιφερειακό όσο και σε διεθνές επίπεδο. Στο πλαίσιο αυτό, η άτυπη ομάδα εμπειρογνομόνων της ΕΚ/κρατών μελών της ΕΕ για τα ύδατα θα είναι σε θέση να συνεχίσει να καθοδηγεί και να συντονίζει τις εξελίξεις στην πολιτική και την εφαρμογή της. Μία από τις κύριες μέριμνες είναι η συμπληρωματικότητα: η Ευρωπαϊκή Κοινότητα προσκαλεί τους χορηγούς βοήθειας να εντείνουν τη συντονιστική τους προσπάθεια με σκοπό να επιτευχθεί αυξημένη συμπληρωματικότητα και αποτελεσματικότητα της παρεχόμενης βοήθειας. Άλλες δράσεις περιλαμβάνουν συνεργασία με την Παγκόσμια Τράπεζα και με εταιρικές αναπτυσσόμενες χώρες, στο πλαίσιο εθνικών στρατηγικών και προγραμμάτων τομεακού χαρακτήρα για τη μείωση της φτώχειας, έτσι ώστε το θέμα των υδάτων να λάβει την πέπουσα προτεραιότητα και να εξεταστεί με ολοκληρωμένη προσέγγιση.

Διατυπώνεται σύσταση για ενισχυμένη συνεργασία τόσο με την παγκόσμια εταιρική σχέση για τα ύδατα, ιδίως όσον αφορά τις δραστηριότητες της διαδικτύωσης στις αναπτυσσόμενες χώρες, όσο και με το Συμβούλιο συνεργασίας για την παροχή ύδατος και την εξυγίανση, τα όργανα του ΟΗΕ όπως η FAO για τα ύδατα και τα είδη διατροφής, και με τα προγράμματα που βασίζονται σε συμβάσεις, με την κοινωνία των πολιτών και τις ΜΚΟ για την προώθηση υπηρεσιών τις οποίες διαχειρίζονται οι κοινότητες και ο ιδιωτικός τομέας. Ο συντονισμός μεταξύ των χορηγών βοήθειας καθίσταται ιδιαίτερα σημαντικός στο πλαίσιο της διαχείρισης των διασυνοριακών υδάτων.

Η ΕΚ πρέπει να παίζει ενεργό ρόλο, σε στενή συνεργασία με τα κράτη μέλη της ΕΕ (όχι μόνο με τις εθνικές διοικήσεις αλλά και με τον ιδιωτικό τομέα και την κοινωνία των πολιτών) ενόψει της παγκόσμιας συνάντησης κορυφής για αειφόρο ανάπτυξη το 2002 και τον 3ο παγκόσμιο φόρουμ για τα ύδατα το 2003.

4.3. Δράσεις στον τομέα των υδάτων στο πλαίσιο διαφόρων χρήσεων

Οι τομείς βασικής σημασίας που εντοπίζονται στο σημείο 4.1, στους οποίους πρέπει να εστιαστεί η πολιτική προσοχή κατά πρώτο λόγο και για τους οποίους πρέπει να κινητοποιηθούν όλες οι πηγές χρηματοδότησης²⁶, (δημόσιες και ιδιωτικές), καλύπτουν το σύνολο των διαφόρων χρήσεων των υδάτων στο πλαίσιο ολοκληρωμένης διαχείρισης των υδάτινων πόρων. Διατυπώνονται κατευθυντήριες γραμμές στους εν λόγω τομείς, τόσο σε τοπική όσο και σε εθνική προοπτική. Στο επόμενο κεφάλαιο θα εξεταστούν το πλαίσιο περιφερειακής συνεργασίας καθώς και οι σχέσεις μεταξύ των υδάτων και των κρίσιμων προβλημάτων της αλλαγής κλίματος και του εμπορίου που τίθενται σε παγκόσμιο επίπεδο.

– **Παροχή ύδατος και εξυγίανση**

Ο στόχος για "νερό και εξυγίανση για όλους" που έθεσε η Διεθνής δεκαετία για τα ύδατα απέχει πολύ από το να έχει επιτευχθεί". Όπως ειπώθηκε στην αρχή του παρόντος κεφαλαίου, η αύξηση της παροχής υγιεινούς ύδατος και υπηρεσιών εξυγίανσης για την αντιμετώπιση των

²⁶ Συστάσεις για δράση στον τομέα της κινητοποίησης χρηματικών πόρων, Διεθνής διάσκεψη για τα γλυκά ύδατα, Βόννη, Δεκέμβριος 2001.

αναγκών του φτωχότερου πληθυσμού και των στρωμάτων που έχαιραν της ελάχιστης εξυπηρέτησης, θεωρείται τομέας πρωταρχικής σημασίας για στήριξη.

Για την επίτευξη του στόχου αυτού, πρέπει να υπογραμμιστούν ορισμένοι δευτερεύοντες στόχοι, και ιδίως οι ακόλουθες ανάγκες: βελτίωση των ικανοτήτων εκμετάλλευσης και συντήρησης με αυξημένη συμμετοχή των χρηστών· ελαχιστοποίηση της ποσότητας υδάτων που εξατμίζεται ή χάνεται· εισαγωγή μηχανισμών για την εξοικονόμηση υδάτων και όπου η κατάσταση το επιτρέπει, επαναχρησιμοποίησή τους· θέσπιση τιμολογίου για τις παρεχόμενες υπηρεσίες ώστε να προστατεύονται τα συμφέροντα των πλέον μειονεκτούντων ατόμων· σχεδιασμός μέτρων προτροπής για διατήρηση της ποιότητας των υδάτων, σε επίπεδο κοινοτήτων, όπως η προστασία των πηγαδιών και η μέριμνα για τις δεξαμενές υδάτων.

Στο πλαίσιο αυτό προκύπτουν δύο επιτακτικές προτεραιότητες²⁷ :

Επέκταση των υπηρεσιών εξυγίανσης και της εκπαίδευσης στον τομέα της υγιεινής

Η εξυγίανση είναι ένας τομέας που έχει αμεληθεί, με φοβερές συνέπειες στην υγεία οι οποίες πρέπει να τονιστούν και να αντιμετωπιστούν. Η βελτίωση της υγιεινής και της περιβαλλοντικής εξυγίανσης, παράλληλα με την παροχή ύδατος, πρέπει να θεωρούνται ως πρωταρχικός παράγοντας στα προγράμματα δημόσιας υγείας, π.χ. με την ευαισθητοποίηση των κοινοτήτων με χαμηλά εισοδήματα, στη σχέση μεταξύ έλλειψη υγιεινής και ασθενειών.

Παράλληλα χρειάζεται λεπτομερής εξέταση των τεχνικών επιλογών όσον αφορά τους κινδύνους για την υγεία, τις επικρατούσες συνθήκες και παραδόσεις, τις τρέχουσες γνώσεις και πρακτικές, το κόστος, την ιδιοκτησία των εγκαταστάσεων και το κανονιστικό πλαίσιο. Νέες προσεγγίσεις υπάρχουν, οι οποίες υπόσχονται πολλά και οι οποίες αξίζει να γίνουν ευρύτερα γνωστές, όπως η *οικολογική εξυγίανση*²⁸. Τα συστήματα επανακυκλοφορίας σε μικρή κλίμακα είναι δυνατό να προσαρμοστούν στις οικονομικές δυνατότητες και τις ικανότητες διαχείρισης (πράγμα το οποίο δεν είναι δυνατό για τα συστήματα με πλέον πολύπλοκες σωληνώσεις) και να αποδειχθούν πολύ ωφέλιμα (βελτίωση του περιβάλλοντος και εξοικονόμηση υδάτων).

Αντιμετώπιση της πρόκλησης της αστικοποίησης

Η ταχεία αστικοποίηση σε όλα τα μέρη των αναπτυσσόμενων χωρών εντείνει τις πιέσεις στις δημοτικές υπηρεσίες παροχής ύδατος, τα συστήματα αποστράγγισης και εξυγίανσης, περιλαμβανομένων των υπηρεσιών αποχέτευσης. Βασικό μήνυμα στο πλαίσιο αυτό είναι ότι η παροχή υγιεινών υδάτων μέσω δικτύου και η αποχέτευση μέσω συστημάτων υπονόμων δεν είναι στις οικονομικές δυνατότητες της πλειονότητας του αστικού πληθυσμού και ότι κάθε στρατηγική για να υπάρξει ανταπόκριση στις ανάγκες των πλέον φτωχών στρωμάτων πρέπει να προσφέρει φθηνότερες λύσεις, σε σχέση με τις δυνατότητες και τις ικανότητές τους. Ένα άλλο σημαντικό μήνυμα είναι ότι αυξάνονται οι κίνδυνοι για την υγεία στις πόλεις λόγω της αδυναμίας να προστατευθεί η ποιότητα των υδάτων στη λεκάνη όπου συλλέγονται.

– Ύδατα για τη διατροφή: εξασφάλιση της επισιτιστικής ασφάλειας

Η εξασφάλιση επισιτιστικής ασφάλειας σε επίπεδο νοικοκυριού, κοινότητας ή χώρας αποτελεί πρωταρχικό παράγοντα για τη μείωση της φτώχειας. Η επισιτιστική ασφάλεια δεν μπορεί να διαχωριστεί από τη διάθεση υδάτων: ένα μεγάλο μέρος των πόρων γλυκού ύδατος

²⁷ Πλαίσιο δράσης, Παγκόσμια εταιρική σχέση για τα ύδατα.

²⁸ Ορισμός στο παράρτημα 1 - Γλωσσάριο.

προορίζεται για την αρδευόμενη γεωργία. Το θέμα αυτό άπτεται επίσης των αναγκών της κτηνοτροφίας/αλιείας ή της ιχθυοκαλλιέργειας. Το επιχείρημα για καλή και χρηστή διαχείριση των υδάτων στον τομέα της διατροφής είναι συνώνυμο με το να υπογραμμίζεται η σημασία αφενός των παρεμβάσεων σε μικρή κλίμακα που χρησιμοποιούν ορθολογικά τον πόρο αυτό και αφετέρου των τεχνολογιών για πιο ορθολογική χρησιμοποίηση των υδάτων (συλλογή των υδάτων της βροχής, άρδευση με το σταγονόμετρο σε μικρή κλίμακα). Ο μεγάλος βαθμός έκθεσης σε κίνδυνο των καλλιεργειών από την ξηρασία ή τις πλημμύρες αποτελεί επίσης σημαντικό παράγοντα στις πολιτικές για τα ύδατα. Η προώθηση καλών γεωργικών πρακτικών από περιβαλλοντικής άποψης, με ελαχιστοποίηση της χρήσης χημικών προϊόντων, είναι απαραίτητη για την αποφυγή μόλυνσης των υδάτων από ακατάλληλη χρήση ή συλλογή τους.

Ενώ πρέπει να αναγνωριστεί ο αντίκτυπος της παραγωγής ειδών διατροφής στις αστικές περιοχές (και στον ευρύτερο αστικό χώρο) για τους φτωχούς κατοίκους των πόλεων, οι δράσεις για την προώθηση της επισιτιστικής ασφάλειας στις φτωχές αγροτικές περιοχές πρέπει να περιλαμβάνουν διαφοροποίηση των μέσων διαβίωσης, καθώς και μεθόδους εξοικονόμησης (π.χ. καλλιέργειες προσαρμοσμένες στις βροχές όσον αφορά την ανάγκη ύδατος, που έχουν αντίκτυπο στη βιωσιμότητα του περιβάλλοντος χάρη στη μείωση της εκπομπής μεθανίου) και πλέον βιώσιμα συστήματα διαχείρισης (π.χ. άρδευση που μεγιστοποιεί την παραγωγικότητα ανά μονάδα ύδατος, εξειδικευμένες αγροτικές πρακτικές σε ξηρές περιοχές ώστε να μειώνεται η αλάτωση, κλπ.). Με τον τρόπο αυτόν θα προκύψουν εναλλακτικές πηγές εισοδήματος για το φτωχότερο πληθυσμό ενώ θα μειωθεί παράλληλα η πίεση στους περιορισμένους υδάτινους πόρους.

– **Προστασία και αποκατάσταση των υδάτινων πόρων και των οικοσυστημάτων**

Η υπερβολική εκμετάλλευση των υδάτων για τις ανθρώπινες ανάγκες έχει ενδεχομένως καταστρεπτικές συνέπειες στους φυσικούς οικοτόπους. Στην περίπτωση της διαχείρισης των υδάτων αυτό σημαίνει ότι πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη σημασία στις ανάγκες σε ύδατα και την προστασία των υδάτινων οικοσυστημάτων. Οι υδάτινες εκτάσεις και ιδίως τα έλη είναι ιδιαίτερα πλούσια σε βιοποικιλότητα και έχουν ζωτική σημασία για τα πιο φτωχά στρώματα πληθυσμού· οι στρατηγικές διαχείρισης πρέπει να αναγνωρίσουν τη σημασία των πόρων αυτών. Επιπλέον, η ικανότητα αυτοκαθαρισμού των υγιών υδάτινων οικοσυστημάτων και εκτάσεων αποτελεί σημαντικό στοιχείο της μακροπρόθεσμης βιωσιμότητας της χρήσης των υδάτων. Η εμπειρία στην Ευρώπη δείχνει ότι όλοι οι εταίροι σε μία λεκάνη απορροής ωφελούνται από υγιή υδάτινα οικοσυστήματα δεδομένου ότι είναι σε θέση να μειώσουν τα μέτρα επεξεργασίας όσον αφορά τα πόσιμα ύδατα και τις άλλες ανθρώπινες χρήσεις των υδάτων.

Προέχει η εξεύρεση ισορροπημένης λύσης μεταξύ των ανθρώπινων αναγκών και την εγγενή αξία των οικοσυστημάτων σε όλα τα επίπεδα της διαχείρισης των υδάτων. Χρειάζονται ειδικές δράσεις για τη διατήρηση των οικοσυστημάτων έτσι ώστε η υπερβολική εκμετάλλευση ή η ρύπανση να μη θέτει σε κίνδυνο την παροχή γλυκού ύδατος. Πρέπει να αναληφθούν δράσεις ώστε να διασφαλιστεί ότι τα κύρια οικολογικά συστήματα παραμένουν ζωντανά και ότι η απώλεια ειδών, οικοσυστημάτων και βιοποικιλιών δεν επηρεάζουν αρνητικά άλλους φυσικούς πόρους όπως τα ιχθυοαποθέματα.

Η μείωση της ποιότητας των υπόγειων υδάτων και των υδάτων επιφάνειας καθιστά επιτακτική την ανάγκη να αντιμετωπισθούν οι λόγοι του φαινομένου και να μην περιοριστούν τα μέτρα σε μείωση των επιπτώσεων από την αυξανόμενη ρύπανση των υδάτων, τόσο στις αστικές όσο και στις αγροτικές περιοχές. Πρέπει συνεπώς να προτιμηθούν οι προσεγγίσεις

που αποσκοπούν στην εξάλειψη της ρύπανσης²⁹ σε σχέση με αυτές που βρίσκουν λύσεις όσον αφορά τις ζημίες.

– **Αειφόρος χρήση των υδάτων για την ενέργεια και τη βιομηχανία**

Στο πλαίσιο της *ενέργειας*, η ανάπτυξη της υδροηλεκτρικής ενέργειας πρέπει να ενσωματωθεί στα σχέδια διαχείρισης των υδάτινων πόρων, κατά πρώτο λόγο για να εξασφαλιστεί ορθολογική χρήση των υδάτων για την ενέργεια, δεδομένου ότι η έλλειψη υδάτων θέτει ενδεχομένως σε κίνδυνο την παραγωγή ενέργειας. Το ενδιαφέρον των χορηγών βοήθειας σε έργα που χρειάζονται μεγάλα φράγματα μειώνεται, εκτός από την περίπτωση ορισμένων ανταγωνιστικών τοποθεσιών με χαμηλό κόστος και σε μέρη όπου ο περιβαλλοντικός και κοινωνικός αντίκτυπος είναι χαμηλός· οι μικρές και μεσαίες υδροηλεκτρικές εγκαταστάσεις συχνά προσφέρουν αειφόρο λύση στις ενεργειακές ανάγκες, π.χ. σε ορεινές περιοχές με λιγοστούς εναλλακτικούς ενεργειακούς πόρους³⁰. Επίσης χρειάζονται επενδύσεις όπου αυτό είναι δυνατό στις ανανεούμενες πηγές ενέργειας για τα συστήματα άντλησης των υδάτων, επεξεργασίας των αποβλήτων υδάτων και την αφαλάτωση.

Η *βιομηχανία* δεν αποτελεί μόνο σημαντικό χρήστη υδάτων αλλά επίσης και κύριο παράγοντα ρύπανσης, δεδομένου ότι η πλειονότητα των αποβλήτων ρίπτεται χωρίς επεξεργασία στους ποταμούς και τα κανάλια. Οι μεγάλες και μικρές βιομηχανίες συμβάλλουν στη ρύπανση τόσο των υδάτων επιφάνειας όσο και των υπόγειων υδάτων. Η ανάγκη κατάλληλων τεχνολογιών από οικολογικής άποψης και με ικανοποιητική σχέση κόστους-αποτελεσματικότητας όσον αφορά την επεξεργασία των υγρών και στερεών αποβλήτων αποτελεί θέμα πρωταρχικής σημασίας. Επίσης υπάρχει ανάγκη να επενδυθούν χρήματα στα συστήματα διαχείρισης της ρύπανσης.

– **Διαχείριση των κινδύνων σε σχέση με τα ύδατα και τις παράκτιες περιοχές**

Ένα άλλο σημαντικό θέμα στο πλαίσιο του σχεδιασμού των υδάτινων πόρων είναι η μείωση των κινδύνων σε σχέση με τα ύδατα στην περίπτωση ξηρασίας ή πλημμύρας και της μείωσης των αρνητικών επιπτώσεών τους. Η διαχείριση των *πλημμύρων* εξαρτάται από δράσεις στις λεκάνες απορροής των ποταμών, περιλαμβανομένων των περιοχών προς το πάνω μέρος και το κάτω μέρος του ποταμού καθώς και στις παρόχθιες και τις παραπλήσιες θαλάσσιες περιοχές. Η ετοιμότητα σε περίπτωση πλημμύρας και η αντιμετώπισή της πρέπει να προβλέπει μέτρα συναγερμού, μέτρα όπως κατασκευή αντιπλημμυρικών δομών και τη δημιουργία χώρων αποθήκευσης καθώς και μη κατασκευαστικά μέσα όπως σχεδιασμός για τη χρήση της γης. Τα μέτρα για τη μείωση των επιπτώσεων στην περίπτωση της *ξηρασίας* περιλαμβάνουν συστήματα έγκαιρης προειδοποίησης και ταχείας αντιμετώπισης: αποτελεσματική διαχείριση των έκτακτων περιστάσεων, περιλαμβανομένης της παροχής πόσιμου ύδατος και επισιτιστικής βοήθειας· βελτιωμένα συστήματα αποθήκευσης υδάτων και τροφών και προώθηση εναλλακτικών μέσων διαβίωσης για περιοχές που πλήττονται από την ξηρασία.

Η κακή διαχείριση, η υπερβολική εκμετάλλευση ή η ρύπανση των υδάτινων πόρων έχει αντίκτυπο στην περιοχή της ρίψης, στο δέλτα, την *παρόχθια περιοχή* και στο σχετικό θαλάσσιο οικοσύστημα. Η ολοκληρωμένη διαχείριση των υδάτων στις λεκάνες απορροής των ποταμών πρέπει να ενσωματώνει τη διαχείριση των παράκτιων περιοχών.

²⁹ Ορισμός στο παράρτημα 1 - Γλωσσάριο.

³⁰ Παγκόσμια επιτροπή για τα φράγματα: τελική έκθεση, Νοέμβριος 2000.

4.4. Κύριες προκλήσεις σε παγκόσμιο επίπεδο

Ορισμένα θέματα σε παγκόσμιο και μακροπρόθεσμο επίπεδο γίνονται ολοένα πιο κρίσιμα με τη μείωση των υδάτινων πόρων. Πως είναι δυνατόν να υπάρξει περιφερειακή συνεργασία και να αποφεύγονται οι συγκρούσεις στο πλαίσιο κοινής διαχείρισης των υδάτων; Ποιά πρέπει να είναι η αντίδραση στις κλιματικές αλλαγές που δημιουργούν ακραίες καταστάσεις και μείωση των πόρων; Πως πρέπει να αντιμετωπισθεί η παγκοσμιοποίηση του εμπορίου και ιδίως των προϊόντων τα οποία επηρεάζουν ενδεχομένως τη διαχείριση των υδάτων;

– Διασυνοριακή διαχείριση των υδάτων και πρόληψη συγκρούσεων

Η πρόληψη συγκρούσεων για τα ύδατα βασίζεται τόσο στη συνεργασία και στα κοινά οικονομικά και περιβαλλοντικά οφέλη όσο και στην από κοινού εκμετάλλευση του πόρου. Όταν η πολιτική κάποιας χώρας έχει ως αποτέλεσμα τη μείωση της παροχής σε μια άλλη τότε δημιουργούνται σοβαρές προϋποθέσεις σύγκρουσης για την κατανομή των υδάτων. Επιπλέον, η νομιμότητα του κράτους απειλείται σε περίπτωση που από δεν είναι σε θέση να παράσχει τα απαραίτητα για την ανθρώπινη ζωή. Η πολιτική ηγεσία μπορεί να απαντήσει είτε πνίγοντας την εσωτερική δυσαρέσκεια είτε διοχετεύοντας την αγανάκτηση κατά των γειτονικών χωρών.

Η συνεργασία στο πλαίσιο των διασυνοριακών υδάτινων πόρων απαιτεί ολοένα μεγαλύτερο άνοιγμα στις σχέσεις μεταξύ χωρών που βρίσκονται στις πηγές των ποταμών και χωρών στις εκβολές τους καθώς και την ανάπτυξη νέων εταιρικών σχέσεων. Στο πλαίσιο αυτό, οι αρχές της βιώσιμης διαχείρισης των υδάτινων πόρων αναγνωρίζονται ολοένα περισσότερο, όπως η ανάγκη για νέες θεσμικές ρυθμίσεις, περισσότερη αποκέντρωση και σεβασμό για την περιβαλλοντική ζήτηση για ύδατα. Σύμφωνα με τη σύσταση της ανακοίνωσής της για την πρόληψη των συγκρούσεων και την επικέντρωση στην περιφερειακή ανάπτυξη στην αναπτυξιακή της πολιτική, η ΕΚ πρέπει συνεπώς να στηρίζει αναβαθμισμένη δομή διακυβέρνησης προκειμένου να εξασφαλιστεί η καλύτερη δυνατή χρήση των υδάτων και να βελτιωθεί η συνεργασία στη διαχείριση των διασυνοριακών υδάτων και να βελτιωθεί η συνεργασία στη διαχείριση των διασυνοριακών υδάτινων συστημάτων. Χρειάζεται βοήθεια για να ετοιμαστούν αποτελεσματικές συνεταιρικές ρυθμίσεις και συντονισμός σε τομείς όπως η ποιότητα και ποσότητα των υδάτων καθώς οι σχετικές κοινωνικοοικονομικές και πολιτικές σχέσεις. Όπως υπογραμμίστηκε παραπάνω, μια τέτοια στήριξη μπορεί να βασιστεί στην ίδια την εμπειρία της ΕΕ στον τομέα της διαχείρισης των υδάτων.

Η στήριξη για την ασφάλεια των υδάτων είναι ζωτικής σημασίας ιδίως στις περιπτώσεις όπου αυτοί που υποφέρουν συγκαταλέγονται και στα πλέον φτωχά στρώματα του πληθυσμού. Περιλαμβάνει διατάξεις με στόχο τη μείωση των απειλών για τη βιωσιμότητα των ρυθμίσεων της λεκάνης του ποταμού και την προώθηση διαλόγου για συνεργασία με όλους του φορείς στη λεκάνη, σε τομείς όπως διάδοση των πληροφοριών, δημιουργία ικανοτήτων και μεταφορά τεχνολογιών. Η συνεργασία πρέπει να εστιάζεται στους επιτεύξιμους στόχους και οφέλη και όχι αποκλειστικά στα θέματα φιλονικίας σχετικά με τα δικαιώματα και τις παροχές. Η συνεργασία μεταξύ των κατοίκων των παρόχθιων περιοχών όσον αφορά την ετοιμότητα σε περίπτωση πλημμύρα ή τις δράσεις για τη μείωση των επιπτώσεων από τις επικίνδυνες πλημμύρες.

– Επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής στην πρόσβαση σε ύδατα για τους φτωχούς

Μεταξύ των θεμάτων που αφορούν τα ύδατα και τα οποία πρέπει να αντιμετωπιστούν σε παγκόσμιο επίπεδο είναι και αυτό της αλλαγής του κλίματος. Η αναμενόμενη εντατικοποίηση του υδρολογικού κύκλου, με αλλαγές στις βροχοπτώσεις και την εξατμισοδιαπνοή θα έχουν

αντίκτυπο στους όρους διαβίωσης των ανθρώπων και στο περιβάλλον. Σύμφωνα με προβλέψεις μοντέλων, θα παρουσιάζονται ολοένα και περισσότερο περίοδοι έλλειψης υδάτων και πλημμύρων, με αποτέλεσμα να δημιουργούνται προβλήματα πρόσβασης σε ύδατα και συνεπακόλουθες μετακινήσεις πληθυσμού. Η υποβάθμιση της γης, η ξηρασία και απερήμωση συνδέονται με χαμηλότερη στάθμη των ποταμών, λιμνών, υπόγειων υδάτων, επηρεάζοντας αρνητικά την ποσότητα και ποιότητα της παροχής γλυκού ύδατος. Σύμφωνα με μελέτη του IPCC³¹ οι πλέον σημαντικές αλλαγές θα σημειωθούν στους παράλληλους κοντά στον ισημερινό, εκεί όπου η πυκνότητα του πληθυσμού είναι και η πιο μεγάλη. Στα μέρη με ξηρότητα κλίματος, η κατάσταση θα επιδεινωθεί, πράγμα που θα καταστήσει ακόμα δυσκολότερη τη ζωή για ορισμένους από τους φτωχότερους κατοίκους του πλανήτη. Ομοίως, οι πλέον ευάλωτοι στις πλημμύρες ζουν συχνά σε περιθωριακά εδάφη. Οι επιπτώσεις των πλημμύρων είναι ιδιαίτερα σοβαρές στις περιοχές χαμηλού υψόμετρου, στις οποίες περιλαμβάνονται πολλά μικρά νησιά που συγκαταλέγονται στις αναπτυσσόμενες χώρες.

Η ανάγκη για ισόρροπη πρόσβαση στα ύδατα θα αυξάνεται σε περιοχές όπου τα ύδατα θα σπανίζουν. Η καλύτερη διαχείριση των υδάτων, ιδίως σε αρδευόμενες περιοχές, έλη και υδάτινες εκτάσεις, θα συμβάλει στη μείωση των επιπτώσεων από την κλιματική αλλαγή. Οι εταιρικές χώρες θα χρειαστούν στήριξη, μέσω έρευνας και δημιουργίας ικανοτήτων για να αυξήσουν την ικανότητά τους να αντιδρούν σε αντίξοες καταστάσεις, πράγμα το οποίο απαιτεί μακροπρόθεσμο σχεδιασμό. Το περιφερειακό πλαίσιο φαίνεται ότι είναι το πλέον πρόσφορο για τη δημιουργία των ικανοτήτων αυτών με τις οποίες οι κλιματικές αλλαγές και διακυμάνσεις θα ενσωματωθούν σε άλλες πτυχές της διαχείρισης των υδάτων.

— **Επιπτώσεις του εμπορίου στη διαχείριση των υδάτων**

Η ελευθέρωση της παγκόσμιας οικονομίας - που συχνά αποκαλείται παγκοσμιοποίηση - έχει επιπτώσεις στις εισαγωγές και εξαγωγές αγροτικών προϊόντων. Μόλις πρόσφατα άρχισε να δίδεται κάποια προσοχή στις διασυνδέσεις μεταξύ διεθνούς εμπορίου και επισιτιστικής και υδάτινης ασφάλειας, ιδίως εκεί όπου διακυβεύονται τα συμφέροντα των φτωχών. Πολλές χώρες θεωρούν παραδοσιακά την αυτάρκεια σε είδη διατροφής ως πρωταρχικό στρατηγικό στόχο και χρησιμοποίησαν πολύτιμους υδάτινους πόρους στο σκοπό αυτό. Άλλες, προσπαθώντας να προωθήσουν τις γεωργικές και βιομηχανικές τους εξαγωγές για την οικονομική τους ανάπτυξη, ανέπτυξαν καλλιέργειες με μεγάλες υδάτινες απαιτήσεις και κατανάλωσαν στο έπακρο τους υδάτινους πόρους τους, ή τους ρύπαναν με τη ρίψη βιομηχανικών αποβλήτων. Το κόστος για την αντιμετώπιση αυτών των περιβαλλοντικών επιπτώσεων είναι ενδεχομένως υψηλό. Σε περιβάλλον με περιορισμένους υδάτινους πόρους είναι αναγκαίο να δοθεί περισσότερη προσοχή στην κατανάλωση ύδατος και την προστασία του περιβάλλοντος στις πολιτικές συζητήσεις τόσο για τη γεωργική όσο και για τη βιομηχανική πολιτική.

Για ορισμένες χώρες, η εισαγωγή "εικονικού ύδατος" υπό τη μορφή απαιτήσεων για την καλλιέργεια με εντατική χρήση υδάτων, ίσως αποδειχθεί πιο πρακτικός και αποτελεσματικός σε σχέση με το κόστος τρόπος για επίτευξη επισιτιστικής ασφάλειας, παρά η πραγματική καλλιέργειά. Ωστόσο, όλες οι πολιτικές με τις οποίες στηρίζονται οι στόχοι επισιτιστικής και υδάτινης ασφάλειας πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τους τις ανάγκες των φτωχών, ειδικά των αγροτών με βιοποριστικές καλλιέργειες οι οποίοι δεν μπορούν να αγοράζουν τρόφιμα και επηρεάζονται ενδεχομένως αρνητικά από πολιτική επισιτιστικής ασφάλειας η οποία αλλοιώνει το οικονομικό πλαίσιο μέσα στο οποίο εντάσσονται οι βιοποριστικές τους ανάγκες. Το μεγαλύτερο άνοιγμα των αγορών θα επιτρέψει μεγαλύτερες ροές δημητριακών και

³¹ Τελευταία έκθεση του διακυβερνητικού πάνελ για την αλλαγή του κλίματος, IPCC, 2001.

καλύτερα έσοδα για ορισμένους αγρότες με τον αντίστοιχο θετικό αντίκτυπο στη ζωή τους, αλλά έχει επίσης ως ενδεχόμενο αποτέλεσμα τη δημιουργία εντάσεων στο θέμα της χρήσης των υδάτων και της γης επηρεάζοντας αρνητικά τη ζωή άλλων, καθώς και τις μακροπρόθεσμες προοπτικές της χώρας όσον αφορά την ευρύτερη επισιτιστική ασφάλεια. Το ζήτημα πρέπει να εξεταστεί λεπτομερέστερα και η ΕΚ θα μπορούσε να προσφέρει την εμπειρία της για καλύτερη κατανόηση των επιπτώσεων των διαφόρων προσεγγίσεων της επισιτιστικής και υδάτινης ασφάλειας, λαμβάνοντας υπόψη τις εμπορικές πολιτικές.

4.5. Στρατηγικές εταιρικές σχέσεις για τα ύδατα

Η Επιτροπή επιθυμεί να δοθεί συνέχεια στις εργασίες της διάσκεψης της Βόννης για τα διεθνή γλυκά ύδατα (Δεκέμβριος 2001) και να στηρίζει πρωτοβουλίες της ΕΚ με στόχο την εξέταση ορισμένων προτεραιοτήτων που αφορούν τα ύδατα και την ανάπτυξη.

Στη Βόννη, οι υπουργοί 22 αφρικανικών κρατών εξέδωσαν κοινό ανακοινωθέν στο οποίο εντόπισαν τα ύδατα ως πρωταρχικό φυσικό πόρο για την ήπειρο. Ανακοίνωσαν επίσης τη σύσταση του περιφερειακού υπουργικού φόρουμ της Αφρικής για τα ύδατα και τη διοργάνωση μίας πρώτης υπουργικής αφρικανικής διάσκεψης για τα ύδατα την άνοιξη του 2002. Ένας από τους στόχους που διατυπώθηκαν κατά το φόρουμ ήταν η βελτίωση της ολοκληρωμένης διαχείρισης των διασυνοριακών υδάτινων πόρων και η χρησιμοποίηση της συνεργασίας για τα ύδατα (περιλαμβανομένης της διαχείρισης των λεκανών) ως βάση για σύσφιξη των διακρατικών σχέσεων. Οι υπουργοί έκαναν έκκληση στους διεθνείς εταίρους τους να στηρίξουν τη διαδικασία αυτή, στο πλαίσιο της νέας εταιρικής σχέσης για την ανάπτυξη της Αφρικής.

Θα δοθεί ιδιαίτερη προσοχή στη διαχείριση των διασυνοριακών υδάτων και στις απαιτούμενες συμφωνίες των παρόχθιων κρατών στις κύριες λεκάνες ποταμών. Ενδεχομένως να εξεταστεί η δυνατότητα αδελφοποίησης ευρωπαϊκών και αφρικανικών ποταμών για την ανταλλαγή εμπειριών και τον προσανατολισμό της στήριξης σε ορισμένες λεκάνες που θα χρησιμοποιηθούν ως πρότυπα.

Στη διαδικασία αυτή θα πρέπει να πρωτοστατήσουν οι δικαιούχες χώρες. Η απάντηση της ΕΕ θα περιλαμβάνει ενδεχομένως συντονισμένες δράσεις στο πλαίσιο του αναπτυξιακού προγράμματος της ΕΚ, σε συνδυασμό με διμερείς χρηματοδοτικές πρωτοβουλίες από τα κράτη μέλη, βάσει των συνηθισμένων μηχανισμών χρηματοδότησης και των ισχυουσών διαδικασιών. Η δράση της θα πρέπει να αναληφθεί σε συντονισμό με τις δράσεις των οργάνων των ΗΕ, των διμερών ή πολυμερών χορηγών βοήθειας και των διεθνών εταιρικών σχέσεων. Όσον αφορά το υπουργικό φόρουμ της Αφρικής για τα ύδατα, ο αρχικός εταίρος θα είναι το ΠΗΕΠ.

Τα ενδιαφερόμενα μέρη θα κληθούν να συμμετάσχουν ενεργά στο σχεδιασμό και ενδεχομένως την περάτωση της πρωτοβουλίας αυτής. Η βιομηχανία στον τομέα των υδάτων θα κληθεί ιδίως να προτείνει νέες προσεγγίσεις χρηματοδότησης, οικειοποίησης και εκμετάλλευσης των έργων υποδομής στον τομέα των υδάτων, καθώς επίσης και θα κληθούν να συμμετάσχουν η κοινωνία των πολιτών και οι ΜΚΟ με πείρα στους τομείς των υδάτων και της ανάπτυξης.

5. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η πρόκληση παγκόσμιου επιπέδου από την ολοένα μεγαλύτερη ανεπάρκεια και τη συνεχώς υποβαθμιζόμενη ποιότητα των υδάτινων πόρων παγκοσμίως, παίρνει μεγαλύτερες διαστάσεις

στις αναπτυσσόμενες χώρες όπου χρειάζονται προσπάθειες για να εξασφαλιστεί βιώσιμη και ισόρροπη πρόσβαση σε υγιή ύδατα για όλες τις χρήσεις, με ειδική προσοχή όσον αφορά τις ανάγκες των φτωχών στρωμάτων του πληθυσμού.

Η κοινότητα των *χορηγών βοήθειας*, στο σύνολό της, πρέπει να ενώσει τις προσπάθειες της για να στηρίξει τις εταιρικές χώρες να βρουν λύσεις στην πρόκληση αυτή. Για το σκοπό αυτό χρειάζεται ισχυρότερη δέσμευση για κατάστρωση και εφαρμογή πολιτικών για τα ύδατα προκειμένου να βελτιωθεί η ορθή, αποτελεσματική και αποδοτική διαχείριση των υδάτων. Η αναβάθμιση του προβλήματος των υδάτων στα αναπτυξιακά προγράμματα πρέπει να είναι συντονισμένη, ιδίως σε επίπεδο ΕΕ, βασιζόμενη ιδίως στην υφιστάμενη έντονη συνεργασία. Όπως υπογραμμίζεται στο σημείο 4.5, η παγκόσμια συνάντηση κορυφής για την αειφόρο ανάπτυξη δίνει την ευκαιρία για προώθηση μίας τέτοιας πρωτοβουλίας στον τομέα των υδάτων, χρησιμοποιώντας το κεκτημένο των εργασιών της διάσκεψης της Βόννης για τα γλυκά ύδατα.

Για τις *εταιρικές χώρες και περιοχές*, αυτό σημαίνει ανάδειξη του προβλήματος των υδάτων σε ολόένα μεγαλύτερη πολιτική προτεραιότητα, σε κύριο στοιχείο της στρατηγικής μείωσης της φτώχειας και εξασφάλιση ότι οι υπηρεσίες υδάτων και εξυγίανσης ενσωματώνονται κατάλληλα μαζί με τους τομείς της υγείας και της παιδείας στις βασικές υπηρεσίες που πρέπει να παρέχονται σε όλον τον κόσμο. Για την αντιμετώπιση των προκλήσεων χρειάζονται χρηστή διακυβέρνηση καθώς και πολιτικές και τομεακές μεταρρυθμίσεις. Οι δράσεις ευαισθητοποίησης, δημιουργίας ικανοτήτων και θεσμικής ενίσχυσης είναι πρωταρχικές για το σχεδιασμό της στήριξης και τη λήψη αποφάσεων, εξασφαλίζοντας παράλληλα τη συμμετοχή όλων των ενδιαφερομένων και την οικειοποίηση των πολιτικών και στρατηγικών.

Στο επίπεδο της *Ευρωπαϊκής Κοινότητας*, η πολιτική αναβάθμιση αυτή του ρόλου των υδάτων πρέπει να μεταφράζεται από γενικευμένη ενσωμάτωση του προβληματισμού της διαχείρισης των υδάτων στις προτεραιότητες που διατυπώνονται στην παρούσα ανακοίνωση, παράλληλα με τη θέσπιση ενός πλαισίου "ολοκληρωμένης διαχείρισης των υδάτινων πόρων".

Για την επίτευξη των στόχων αυτών χρειάζεται αλλαγή στον *τρόπο σκέψης*: πρέπει να αναγνωριστεί ότι όλοι οι χρήστες των υδάτων φέρουν ευθύνη· να εφαρμοστεί πραγματική ολοκληρωμένη προσέγγιση στην οποία όλοι οι φορείς θα έχουν τη δυνατότητα να συνεργάζονται ως εταίροι, όπως στην ολοκληρωμένη διαχείριση γης και υδάτων, για την πρόληψη της ρύπανσης των υδάτων. Στην πορεία προς την επίτευξη βιώσιμης χρήσης των υδάτων απαιτείται η δημιουργία νέων κοινωνικών κανόνων· να εισαχθούν μέθοδοι αξιολόγησης των υδάτων, με δράσεις ευαισθητοποίησης όσον αφορά τον πολύτιμο χαρακτήρα των υδάτων σε όλες τις χρήσεις τους· να διερευνηθούν καινοτόμες λύσεις, μακροπρόθεσμα βιώσιμες, παράλληλα με την αναγνώριση ότι δεν υπάρχουν "έτοιμες λύσεις" για όλα τα προβλήματα.

Χρειάζονται δράσεις και στις περισσότερες περιπτώσεις νέες προσεγγίσεις για να αντιμετωπιστούν οι επείγουσες και μακροπρόθεσμες προτεραιότητες, όσον αφορά την παροχή υπηρεσιών στον τομέα των υδάτων, την επέκταση των υπηρεσιών εξυγίανσης και της εκπαίδευσης σε θέματα υγιεινής, την αντιμετώπιση της πρόκλησης των πόλεων, την επίτευξη επισιτιστικής-υδάτινης ασφάλειας, την προστασία των υδάτινων οικοσυστημάτων, τη διαχείριση των πλημμύρων. Η πρόληψη των συγκρούσεων και η εμπέδωση της ειρήνης, που αποτελούν πολιτικές προτεραιότητες της ΕΕ, περιλαμβάνουν αειφόρο και ισόρροπη διαχείριση των κοινών φυσικών πόρων, όπως τα ύδατα.

Στο πλαίσιο όλων των παραπάνω δραστηριοτήτων, η ΕΕ με την εμπειρία της και τους πόρους της, έχει να παίξει σημαντικό ρόλο. Πρέπει να διασφαλίσει και να προωθήσει καλές

πρακτικές, σε συνεργασία με τα κράτη μέλη της ΕΕ και τους διεθνείς οργανισμούς, τις εταιρικές σχέσεις και δίκτυα για να επιτευχθεί η μέγιστη δυνατή συμπληρωματικότητα και προστιθέμενη αξία στις κοινοτικές προσπάθειες. Οι πρακτικές αυτές θα βασίζονται ενδεχομένως στην εμπειρία από τη διαχείριση των υδάτων σε λεκάνες ποταμών εντός της ΕΕ, στην ποικιλία της ευρωπαϊκών προσεγγίσεων όσον αφορά τη διαχείριση των υπηρεσιών στον τομέα των υδάτων καθώς και στην έρευνα την οποία στηρίζει η ΕΚ.

Η παρούσα ανακοίνωση έχει στόχο να παράσχει το πλαίσιο της εξέτασης του θέματος και των δράσεων που απαιτούνται για επίτευξη ασφάλειας στον τομέα των υδάτων, σε ποσότητα, ποιότητα για όλους τους κατοίκους του πλανήτη, για τους σημερινούς ανθρώπους και για τις μέλλουσες γενεές.